

Opleiding tot wetgevingsjurist

Academie voor Wetgeving

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: secretariaat@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0378

© 2012 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

Rapport over de master Opleiding tot wetgevingsjurist van de Academie voor Wetgeving	5
Administratieve gegevens van de opleiding	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	5
Kwantitatieve gegevens over de opleiding	5
Samenstelling van de commissie.....	5
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel van de commissie.....	8
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling.....	12
Bijlagen	36
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	36
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	37
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	41
Bijlage 4: Overzicht van het programma	42
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding	43
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	44
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	45
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	48

Dit rapport is vastgesteld op 22 februari 2012.

Rapport over de master Opleiding tot wetgevingsjurist van de Academie voor Wetgeving

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleiding

Master Opleiding tot wetgevingsjurist

Naam van de opleiding:	Opleiding tot wetgevingsjurist
CROHO-nummer:	in aanvraag
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	64 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Den Haag
Variant(en):	duaal
Vervaldatum accreditatie:	7 juni 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Wetgevingsjurist aan de Academie voor Wetgeving vond plaats op 23 en 24 januari 2012.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Academie voor Wetgeving
Status van de instelling:	rechtspersoon hoger onderwijs
Resultaat instellingstoets:	niet aangevraagd

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleiding zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de master Opleiding tot wetgevingsjurist van de Academie voor Wetgeving beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué, emeritus hoogleraar rechtstheorie en rechtsfilosofie aan de Katholieke Universiteit Leuven, België en aan de Erasmus Universiteit Rotterdam;
- Prof. dr. W.J. (Willem) Witteveen, hoogleraar rechtstheorie en retorica aan de Universiteit van Tilburg;
- Prof. dr. P. (Patricia) Popelier, gewoon hoogleraar grondwettelijk recht en wetgevingsleer aan de Universiteit Antwerpen, België;

- Dhr. A.M. (Mischa) Keppel LLB, masterstudent Rechtsgeleerdheid aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

De commissie werd ondersteund door dhr. D. (Daan) de Lange MA, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Werkwijze van de commissie

Vorbereiding

QANU ontving het zelfevaluatierapport van de masteropleiding tot wetgevingsjurist op 21 december 2011. De projectleider controleerde het rapport op kwaliteit en compleetheid van informatie en stuurde het vervolgens aan de commissieleden. Zij lazen de zelfstudie en formuleerden naar aanleiding ervan vragen en opmerkingen. De lijst met contacten met het werkveld en het domeinspecifieke referentiekader werden op respectievelijk 10 en 13 januari aangeleverd en aan de commissie doorgestuurd.

Naast het zelfevaluatierapport ontvingen de vier commissieleden elk een aantal eindopdrachten. Bij deze steekproef van 15 werd bewust gekozen voor opdrachten uit verschillende beoordelingscategorieën (voldoende; ruim voldoende; goed). Bij de afstudeeropdrachten voegde QANU een lijst met beoordelingsrichtlijnen, om ervoor te zorgen dat de commissieleden deze op vergelijkbare wijze zouden beoordelen. Aangezien de commissie de taak had een opleiding te beoordelen die leidt tot een wetenschappelijke titel (ML), besteedde zij zorgvuldig aandacht aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de opdrachten, de eisen die door de opleiding aan de opdrachten worden gesteld en de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf. In de eindopdracht dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

De projectleider stelde het bezoekprogramma vast in overleg met de opleidingscoördinator en de voorzitter van de commissie. Op verzoek van QANU stelde de coördinator representatieve gesprekspanels samen. De commissie ontving voorafgaande aan het bezoek een overzicht van de gesprekspartners en stemde in met de door de opleiding gemaakte selectie. Een overzicht van het programma met alle gesprekspartners is opgenomen als Bijlage 4 bij dit rapport. Voor het locatiebezoek werden zowel medewerkers als studenten op de hoogte gebracht van een spreekuur, waarin zij vertrouwelijk met de commissie konden spreken. Van dit spreekuur is geen gebruik gemaakt.

Bezoek

De commissie begon het bezoek met een startvergadering. Daar kwamen eerst het NVAO-beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling, en de toelichting op de beoordeling van postinitiële wo-masters aan de orde. Vervolgens besprak de commissie de bevindingen naar aanleiding van de gelezen scripties en de zelfstudie. De commissie formuleerde enkele rode draden voor de gesprekken waarbij de vragen per onderwerp en gesprek werden gegroepeerd. Daarna sprak de commissie achtereenvolgens met de inhoudelijk verantwoordelijken van de opleiding, alumni, docenten, studenten, vertegenwoordigers van het afnemend beroepenveld, de curriculumcommissie, de examencommissie en de studiebegeleider, en de formele opleidingsverantwoordelijken.

Tijdens het bezoek bestudeerde de commissie tevens het ter inzage gevraagde materiaal en de elektronische leeromgeving. Ook kreeg de commissie een korte rondleiding door het pand

van de Academie voor Wetgeving. De commissie gebruikte een deel van de laatste middag van het bezoek voor een discussie over de beoordeling van de opleiding en de voorbereiding van de mondelinge rapportage. Aan het einde van het bezoek presenteerde de voorzitter in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie.

Rapportage

De projectleider heeft op basis van de bevindingen van de commissie een conceptrapport opgesteld. Het conceptrapport is aan de commissieleden voorgelegd.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 6 december 2010) heeft de commissie de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld.

Samenvattend oordeel van de commissie

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de visitatiecommissie die de masteropleiding Wetgevingsjurist van de Academie voor Wetgeving heeft beoordeeld. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit de zelfstudie, informatie uit de gesprekken tijdens het bezoek, de geselecteerde afstudeerwerken en de andere documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren.

Beoogde eindkwalificaties

De tweejarige opleiding is postinitieel en duaal. Ze is bedoeld voor trainees van de rijksoverheid. Haar doel is geformuleerd als ‘het bijbrengen van de kennis, vaardigheden en attitude die nodig zijn voor het functioneren als wetgevingsjurist teneinde kwalitatief goede wetgeving tot stand te kunnen brengen of om ontwerp-wetgeving te toetsen’. Internationaal neemt de opleiding een unieke positie in, omdat ze de eerste is die een samenhangend geheel van eindtermen heeft geformuleerd, waarin zowel de eisen van een wetenschappelijke masteropleiding tot uitdrukking komen, als de concretisering ervan voor de beroepspraktijk. De commissie vindt het competentieprofiel een uitstekende vertaling van de eisen die de wetgevingspraktijk aan goede professionals stelt. De commissie meent dat een explicietere afbakening van haar positie binnen de rechtswetenschap de opleiding een nog scherper zicht zou kunnen geven op de betekenis van haar curriculaire keuzes. Met haar internationale voortrekkersrol steekt de opleiding volgens de commissie uit boven het niveau van basiskwaliteit.

Programma

Wetgevingswerk vereist een opleidingsprogramma dat zowel onderzoeksvaardigheden ontwikkelt als vaardigheden voor de beroepspraktijk. De commissie meent dat de oriëntatie van het programma het gewenste duale karakter heeft en dat de wisselwerking tussen praktijk en wetenschap daarbij stimulerend werkt. De wetenschappelijke oriëntatie kan zich prima meten met die van universitaire masters, al ziet de commissie wel ruimte deze nog sterker in te vullen, bijvoorbeeld door aansluiting te zoeken bij *comparative regulation studies*, en aandacht te besteden aan de historische component en aan de beoordeling van empirisch onderzoek. De commissie is zeer positief over de verbanden die het programma heeft met het beroepenveld. Cruciaal is de traineeshipconstructie, waarbij studenten door ervaren patrouns worden begeleid, die op hun beurt via informeel en geïnstitutionaliseerd overleg bij de opleiding betrokken zijn.

Het curriculum is verspreid over twee studiejaar en opgebouwd uit 20 vakken, die zijn geclusterd binnen vijf thema's. De commissie vindt deze onderverdeling en de samenhang die ermee gecreëerd wordt, uitstekend. Het programma is inhoudelijk sterk en goed vormgegeven. Wel zou de integratie van metajuridische kennis in de eindopdracht sterker moeten en zou gestructureerder overleg tussen docenten het relevantiebereik van de kleine onderdelen verder kunnen vergroten.

De leerdoelen van de modules zijn concreet verwoord en geven het competentieprofiel een goede invulling. Ook het didactisch concept is goed doordacht; de werkvormen en toetsvormen zijn goed op de leerdoelen afgestemd. In de ogen van de commissie zou de manier waarop de eindkwalificaties in het programma zijn verwerkt, als internationaal voorbeeld kunnen gelden. De studie-inhoud, de wisselwerking met de praktijk en de goede begeleiding zetten op overtuigende manier aan tot studeren. De commissie vindt de bijdrage van het didactisch concept aan de realisatie van de doelstellingen van de opleiding uitmuntend.

De studiebelasting is forser dan die van veel andere masteropleidingen, maar naar het oordeel van de commissie niet te zwaar. Dit hangt deels samen met de goede aansluiting van het ambitieuze programma op het ingangsniveau van de studenten, dat door de strenge selectieprocedure erg hoog is. De sollicitatie is zeer uitgebreid en zorgvuldig, waarbij de toets op geschiktheid is uitgesplitst naar de onderdelen van het competentieprofiel. Deze selectieprocedure verdient volgens de commissie navolging. Het studierendement ligt hoog. De paradox is dat het duale karakter de opleiding zwaar maakt en tegelijkertijd studeerbaar. De belasting is immers meer dan voltijds, maar wisselwerking tussen praktijk en theorie werkt zeer stimulerend.

Personeel

De Academie gaat naar het oordeel van de commissie efficiënt om met weinig middelen. De docenten (vijf kerndocenten en diverse gastdocenten) zijn 'praktijkbewuste wetenschappers', of 'wetenschappelijk zelfstandige praktici'. Voor vaardigheidsvakken worden trainers ingezet. Het personeelsbeleid sluit goed aan bij het didactische concept van de duale opleiding. De commissie vindt de inhoudelijke kwaliteiten van het docentencorps indrukwekkend. Ze meent dat de Academie het docentenoverleg zou kunnen institutionaliseren of anderszins faciliteren maar heeft ook de indruk gekregen dat de opleiding efficiënt wordt gerund. De commissie is zeer positief over de doelmatige inzet van een onderwijskundige als opleidingsadviseur.

Voorzieningen

De commissie vindt de keuze voor de opleidingslocatie aan het Lange Voorhout uitstekend. De opleiding creëert er goede studieomstandigheden, bovendien is de uitstraling van positieve invloed op het prestige van de Academie en haar dagelijks functioneren. De commissie raadt aan een plek te creëren met handboeken en actuele publicaties. Zij oordeelt positief over de informatievoorziening van de Academie naar (toekomstige) studenten. De begeleiding is dus goed, maar vanuit de Academie in sommige gevallen wat te passief. Dat geldt in ieder geval en bij uitstek voor de eindopdracht. De commissie adviseert daarom om voort te gaan op de recent ingeslagen weg om de afstudeerders actiever te begeleiden.

Kwaliteitszorg

De opleiding houdt zich intensief en actief bezig met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van studentenevaluaties en goed functionerende gremia als de curriculumcommissie, examencommissie en deelnemersraad. Ze kent daarnaast een informeler evaluatiestructuur die wordt mogelijk gemaakt door de kleinschaligheid en open gesprekscultuur. De nauwe banden tussen de Academie en de deelnemende ministeries maken dat de opleiding goed in het traineeship is ingebed. De evaluatie van meer didactische aspecten van de opleiding wordt gegarandeerd door de betrokkenheid van een onderwijskundig lid van de examencommissie.

De commissie concludeert dat de opleiding bereid is op basis van feedback, evaluaties en interne discussie, maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie goed zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. Met de doeltreffende procedures is een zeer werkbare, zelfkritische en zelfverbeterende praktijk gegroeid die strenger is dan bij vergelijkbare opleidingen in het hoger onderwijs.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft waardering voor het zorgvuldig geformuleerde toetsbeleid van de opleiding. De inhoudelijke en onderwijskundige controle op de toetsing is door de gehele

opleiding goed gewaarborgd. De commissie beveelt wel aan de rol van de examencommissie beter te bestendigen.

De eindopdrachten hebben grote praktijkrelevantie en zijn volwaardige wetgevingsproducten die in het algemeen uitstekend aantonen dat de studenten de eindkwalificatie van juridische professionaliteit halen. De commissie vindt dat de wetenschappelijke reflectie en contextualisering van het eindproduct explicieter moet, maar is er van overtuigd dat het bereikte eindniveau van de opleiding erg goed is. Dat blijkt niet alleen uit de toetsen van de andere programmaonderdelen, maar ook uit de vakinhoudelijke degelijkheid van de eindwerken en de succesvolle uitstroom van studenten naar beoogde functies. Veel studenten krijgen snel een hoog ingeschaalde, vaste aanstelling bij de rijksdienst en functioneren daar naar tevredenheid.

De Academie is er in geslaagd op wetgevingsgebied een spilfunctie te vervullen in het netwerk van de ministeries, de Raad van State en de Staten Generaal. De opleiding en het eindniveau dat zij realiseert, zijn hier een wezenlijk onderdeel van. De commissie vindt dat de opleiding het niveau van basiskwaliteit ontstijgt.

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: goed

Programma

Standaard 2: goed

Standaard 3: goed

Standaard 4: excellent

Standaard 5: excellent

Standaard 6: goed

Standaard 7: voldoende

Personeel

Standaard 8: voldoende

Standaard 9: goed

Standaard 10: voldoende

Voorzieningen

Standaard 11: voldoende

Standaard 12: voldoende

Kwaliteitszorg

Standaard 13: goed

Standaard 14: goed

Standaard 15: goed

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16: goed

Algemeen eindoordeel

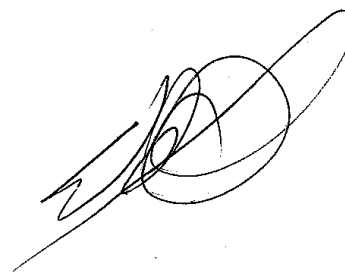
goed

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 22 februari 2012

Prof. dr. R.M.G.E. Foqué

D. de Lange MA

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling

Context van de masteropleiding tot wetgevingsjurist

De masteropleiding tot wetgevingsjurist wordt verzorgd door de Academie voor Wetgeving, die deel uitmaakt van de Stichting Recht en Overheid. De opleiding is postinitieel; ze is bedoeld voor aankomende wetgevingsjuristen die al een master- of doctoraalsopleiding rechtsgeleerdheid hebben afgerond. De Academie voor Wetgeving is in 2001 opgericht met als doel de kwaliteit van wetgeving binnen de rijksoverheid te bevorderen. In 2006 werd de opleiding door de NVAO geaccrediteerd. Naast de traineeopleiding verzorgt de Academie opleidingen voor bestaande wetgevingjuristen. De Academie beoogt een kennisvormende functie te vervullen op het gebied van wetgeving.

De band tussen de Academie voor Wetgeving enerzijds en de ministeries, Raad van State en Staten Generaal anderzijds, is uit de aard van het ontstaan van de Academie groot. Het afnemend beroepenveld is dicht bij de opleiding betrokken en weet zich vertegenwoordigd in de ‘deelnemersraad’, die een adviesrol heeft bij de vormgeving en kwaliteitszorg rond de opleiding.

Ook het duale karakter van de opleiding zorgt voor een nauwe band tussen de Academie en het beroepenveld. Studenten worden als trainee aangesteld op de juridische afdeling van een ministerie, de griffie van de Tweede Kamer of de Raad van State. Bij hun werkgever krijgen de studenten een patroon toegewezen die ze begeleidt en contact onderhoudt met de opleiding. Deze duale opleiding illustreert de ambitie van de rijksoverheid om wetgevingsjuristen verder te professionaliseren.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1:

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

De masteropleiding tot Wetgevingsjurist beschrijft haar doel in de zelfevaluatie als het bijbrengen van ‘de kennis, vaardigheden en attitude die nodig zijn voor het functioneren als wetgevingsjurist teneinde kwalitatief goede wetgeving tot stand te kunnen brengen of om ontwerp-wetgeving te toetsen’. De opleiding baseert haar eindtermen op wetenschappelijke eisen met betrekking tot onderzoek naar de wetgevingsleer en de toepassing daarvan in de wetgevingspraktijk, en op de eisen van de praktijk waarin wetgevingsjuristen bij de rijksoverheid hun beroep uitoefenen. Het doel is direct verbonden met het duale karakter van de opleiding, omdat het opleiden van wetgevingsprofessionals in de visie van de Academie een praktijkgerichte oriëntatie vergt, terwijl die praktijk op haar beurt een wetenschappelijke werkwijze en theoretische kennisbasis impliceert. De reflectieve en analytische vaardigheden die het werk van wetgevingsjuristen vereist, hebben een direct verband met het academische karakter en het masterniveau van de opleiding.

Het opleidingsdoel herbergt een spanning tussen theoretische en praktijkgerichte aspecten. Tijdens het bezoek gaven de opleidingsverantwoordelijken aan deze spanning vooral als positief te ervaren. De opleiding is ontstaan uit de behoefte aan een professionaliseringslag en een directere link tussen de Haagse wetgevers en de universitaire wereld, zowel op wetenschappelijk vlak als qua werving en selectie van pas afgestudeerden. De afnemers van de opleiding, voornamelijk directeuren Wetgeving van de ministeries, verlangen van de opleiding dat zij goed aansluit op de praktijk, maar erkennen ook de waarde van wetenschappelijke reflectie. Mede door de traineeshipconstructie voelen zij zich mede-eigenaar van de studie. Ze beogen na twee jaar opleiding onderzoekende professionals in dienst te hebben, die de juiste kennisbasis bezitten en de academische vaardigheden om hun beroepspraktijk op wetenschappelijk niveau te conceptualiseren. Uit het gesprek met de deelnemersraad bleek dat het afnemend beroepenveld een meerwaarde ziet in de actieve wisselwerking tussen theorie en praktijk die de trainees meebrengen.

Het opleidingsdoel is vertaald naar eindkwalificaties die vakspecifiek zijn en expliciet verbonden worden met de Dublin-descriptoren. De eindkwalificaties zijn vervat in een profiel, waarin de kerncompetenties voor een wetgevingsjurist staan opgesomd en uitgesplitst naar de ‘interne’ aspecten van het functioneren (als *jurist* op de eigen wetgevingsafdeling) en de ‘externe’ daarvan (als *rijksambtenaar* in overleg met beleidsmedewerkers en uitvoerdersinstanties). Het competentieprofiel is weergegeven in bijlage 3 van dit rapport. Ook het competentieprofiel weerspiegelt het duale karakter van de opleiding. Professionele competenties (resultaatgerichtheid, samenwerkingsgerichtheid, omgevingsbewustheid) worden gecombineerd met meer academische competenties (problemanalytisch vermogen, oordeelsbekwaamheid, juridische professionaliteit, uitdrukkingsvaardigheid). De commissie constateerde tijdens het bezoek dat het competentieprofiel een richtinggevende rol speelt in de opleiding. Studenten bleken zich ervan bewust dat hun opleiding en traineeship hen professionaliseerden langs de lijn van de zeven kerncompetenties.

Overwegingen

De commissie bevestigt dat de opleiding in internationaal perspectief op het terrein van het wetgevingsonderwijs een unieke positie inneemt. Opleidingen van vergelijkbaar niveau en opzet zijn er niet, wat het des te prijzenswaardiger maakt dat de Academie voor Wetgeving een samenhangend geheel van eindtermen heeft geformuleerd, waarin zowel de eisen van een wetenschappelijke masteropleiding tot uitdrukking komen, als de concretisering ervan voor de beroepspraktijk. Het competentieprofiel is in de ogen van de commissie een uitstekende vertaling van de eisen die de wetgevingspraktijk aan goede professionals stelt. Dat er over een dergelijk geheel van eindtermen geen internationale consensus bestaat, ontslaat de opleiding volgens de commissie echter niet van de eigen verantwoordelijkheid om haar domeinspecificiteit verder te expliciteren. De commissie bespeurde in het domeinspecifieke referentiekader en het gesprek met de opleidingsverantwoordelijken een zekere koudwatervrees voor een veronderstelde ‘methodestrijd’ in de rechtswetenschap. De commissie meent niettemin dat een explicietere afbakening van haar positie binnen de rechtswetenschap de opleiding een nog scherper zicht zou kunnen geven op de betekenis van haar curriculaire keuzes en mogelijkheden voor eventuele verbeteringen daarbinnen.

De commissie meent dat de manier waarop eindtermen geformuleerd zijn, recht doet aan het gevorderde (master)niveau van de opleiding: studenten worden geacht op basis van een gevorderd kennisniveau en een probleemanalytische houding zelf bij te dragen aan professioneel volwaardige eindproducten, waarbij ze uitgaan van een multi- en interdisciplinaire werkwijze. De oriëntatie is zowel wetenschappelijk als praktijkgericht. De spanning die dat mogelijk met zich meebrengt, vormde een van de rode draden tijdens de

gesprekken. De commissie heeft geconcludeerd dat er sprake is van een dynamisch evenwicht tussen beide. De opleiding heeft een wetenschappelijk karakter, maar zet de beroepspraktijk centraal. Van studenten wordt verwacht dat zij praktijkervaringen inbrengen bij de vakken, en theoretische inzichten in hun werkpraktijk.

De commissie heeft waardering voor de manier waarop het competentieprofiel academische en professionele competenties op elkaar laat inhaken. Studenten dienen niet alleen inzicht te hebben in de politiek-bestuurlijke werkelijkheid waarin het wetgevingsproces zich afspeelt en daarbij juridische, politieke en maatschappelijke factoren te kunnen afwegen, maar daarbij ook de communicatieve, wetgevingstechnische en taalkundige vaardigheden te beheersen om de opties van de uiteenlopende partijen in het wetgevingsproces overtuigend te verwoorden. De commissie laat bij haar oordeel op deze standaard zwaar wegen dat de zorgvuldige en concrete formulering van de eindtermen op een wetenschappelijk verantwoorde manier voorziet in een behoefte van de beroepspraktijk. De opleiding heeft bovendien vanuit het niets een kader ontworpen dat naar tevredenheid functioneert en dat de beroepsspirit academisch aanjaagt. De commissie beveelt de opleiding aan haar pioniersfunctie ook gestalte te geven in het explicieter maken van wat zij als wetenschappelijke ondersteuning van de wetgevingspraktijk wenselijk acht. Die domeinspecificiteit is nu te impliciet. Met het competentieprofiel vervult de opleiding echter nu al een internationale voortrekkersrol waarmee zij naar oordeel van de commissie boven het niveau van basiskwaliteit uitstijgt.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **goed**.

Programma

Standaard 2:

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Toelichting:

Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.

Bevindingen

Het doel van het curriculum is het ontwikkelen van beroepsvaardigheden, een theoretische kennisbasis en probleemanalytisch vermogen. De Academie leidt studenten op tot beroepsgerichte wetenschappers, die hun vak beheersen en daarnaast weten hoe het werk van wetgevingsjuristen gecontextualiseerd moet worden. De studenten blijken deze dualiteit als positief te ervaren. Alumni gaven tijdens hun gespreksronde aan geen kloof te hebben gevoeld tussen hun opleiding en werkpraktijk. Ze beschouwen de studie als een metaniveau dat hun werk academisch verdiept en stellen vast dat de praktische en wetenschappelijke oriëntatie complementair zijn.

Het curriculum ontwikkelt zich van praktijkgericht en technisch in het eerste jaar, naar meer theoriegericht in het tweede jaar. Daarbij heeft de opleiding de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie ter harte genomen om metajuridica (zoals politicologie, rechtssociologie en rechtseconomie) een belangrijker positie te geven. De beroepsoriëntatie krijgt, naast de stage, het meest concreet gestalte in de vakken uit het cluster 'wetgevingsvaardigheden' (8 ec). Daarin komen onder andere debattechnieken, schrijfvaardigheid, adviseren en onderhandelen aan de orde. De docenten gaven desgevraagd aan dat de relatief beperkte tijd die het

curriculum voor deze vaardigheden inruimt, voldoende is om deze goed te ontwikkelen, juist doordat ze direct op heel concrete cases worden toegepast. De studenten bevestigden dit en konden concrete voorbeelden geven van hoe ze de vaardigheden in praktijk toepasten.

De wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding krijgt gestalte in de werkwijze bij de vakken in de overige clusters, waarin wetenschappelijke literatuur en cases worden bestudeerd en bediscussieerd, waarna de opgedane kennis wordt getoetst met schriftelijke tentamens, essays of presentaties. De zelfstudie verdeelt de wetenschappelijke oriëntatie onder in de domeinen 'wetgeving en wetenschap' (in de vakken 'kwaliteit van wetgeving' en 'politiek en bestuur'); de toepassing van methoden ('rechtssociologie en wetgeving' en 'rechtseconomie en wetgeving') en het zelfstandig denken over wetgevingsproblemen en -dilemma's ('wetgevingsfilosofie'). In de eindopdracht voert de student een zelfstandig toegepast onderzoek uit.

Om verder zicht te krijgen op de wetenschappelijke oriëntatie van het programma, heeft de commissie studenten en alumni gevraagd in hoeverre zij het curriculum in vergelijking met hun academische vooropleiding, als wetenschappelijk uitdagend beschouwen. Ze gaven aan de Academie op dit vlak veeleisender te vinden. De veelheid aan theorieën en perspectieven op het vak van wetgevingsjurist die de opleiding hen biedt, geeft hen de bagage om snel op gevorderd niveau te kunnen functioneren. Alumni menen tijdens de studie een spectaculaire groei te hebben doorgemaakt.

De commissie constateerde dat de manier waarop de wetenschappelijke en beroepsgerichte oriëntatie van de opleiding op elkaar inhaken, een zekere 'Haagsheid' van de studie in de hand werkt. De zelfstudie geeft aan dat er veel Nederlandse cases worden behandeld en Nederlandse literatuur wordt voorgeschreven. Docenten bevestigden dit, maar stelden ook dat de internationale context zich in veel projecten als vanzelf opdringt. Ze beaamden het belang van internationale rechtsvergelijking en stelden dat die onder meer naar voren komt in het vak 'stijlen van wetgeving'. Bovendien is er ruimte voor buitenlandse stages en organiseren studenten zelf een werkbezoek aan het buitenland. Op de vraag in hoeverre binnen het programma aansluiting wordt gezocht bij actueel (eigen) onderzoek, verwezen de docenten naar de actuele literatuur die ze voor de vakken gebruiken en de maandelijkse 'actualiteitensessies', waarin een actueel wetgevingsthema wordt ingeleid en vervolgens bediscussieerd door studenten, wetgevingsjuristen en overheidsjuristen. De aanstelling van een extra programmamanager voor onderzoek op het terrein van overheid en recht, biedt daarnaast mogelijkheden de opleiding wetenschappelijk te schragen.

Overwegingen

Wetgevingswerk vereist een opleidingsprogramma dat zowel onderzoeksvaardigheden ontwikkelt als vaardigheden voor de beroepspraktijk. Deels lopen deze vaardigheden in elkaar over. De commissie stelt vast dat de oriëntatie van het programma inderdaad het gewenste duale karakter heeft en meent dat de wisselwerking tussen praktijk en wetenschap stimulerend werkt. In dit opzicht geldt 'één plus één is drie': de praktijkoriëntatie maakt de (meta)juridische theorie direct toepasbaar en relevant, terwijl de wetenschappelijke insteek een directe meerwaarde heeft tijdens het traineeship en daarna. Het programma geeft het verband tussen de wetenschappelijke en beroepsmatige oriëntatie op een natuurlijke en overtuigende manier vorm.

De commissie vindt dat de wetenschappelijke oriëntatie zich prima kan meten met die van universitaire masters. Uit de zelfstudie kreeg zij aanvankelijk de indruk dat de internationale component van het programma te beperkt was, maar na bestudering van de syllabi die tijdens het bezoek ter inzage lagen, concludeerde zij dat deze zorg niet terecht was. Studenten bleken

bovendien gretig naar internationale rechtsvergelijking, een thema dat voor wetgevingsjuristen bij uitstek wetenschappelijk relevant is. De commissie meent dat het programma ruimte biedt de wetenschappelijke oriëntatie nog sterker in te vullen. Dat zou kunnen door aansluiting te zoeken bij *comparative regulation studies*. Ook zou aandacht voor de historische component (wetgeving *in* de geschiedenis) en voor de beoordeling van empirisch onderzoek, de wetenschappelijke oriëntatie verder kunnen aanscherpen. De commissie brengt deze mogelijkheden voor aanscherping in verband met de reeds aanbevolen explicitering van het domeinspecifieke referentiekader. Ook raadt zij de opleiding aan mogelijk isolement van afzonderlijke vakken te overstijgen door te blijven kijken naar opties voor clustering en integratie van metajuridica in het programma als geheel.

De commissie is zeer positief over het initiatief van een wetenschappelijke schrijfgroep, waarin metajuridische thema's worden geproblematiseerd en bediscussieerd. Ook de maandelijkse actualiteitensessies, en het individuele onderzoek dat studenten vanaf het aankomend cohort na hun eerste jaar zullen uitvoeren, ziet de commissie als goede invulling van het academische karakter van de opleiding. Ze constateerde tijdens het bezoek zowel bij docenten als studenten veel belangstelling voor wetenschappelijke thema's. Hoewel studenten die net beginnen als wetgevingsjurist veel energie in de praktijk moeten steken, zijn ze bereid de vereiste vertaalslagen tussen praktijk en wetenschap te maken.

Zeer positief is de commissie over de verbanden die de het programma heeft met ontwikkelingen in het beroepenveld. De modules geven de studenten de juiste inhoudelijke kennisbasis en professionele vaardigheden om in de praktijk te functioneren. Cruciaal hierbij is de traineeshipconstructie, waarbij studenten door een mentor en ervaren patroon worden begeleid, en deze patroons op hun beurt via informeel en geïnstitutionaliseerd overleg bij de opleiding betrokken zijn. Ook de inbreng van de 'deelnemersraad' bij de jaarlijkse evaluatie en inrichting van het curriculum, en de inzet van kerndocenten en gastdocenten vanuit de ministeries en de Raad van State, tonen volgens de commissie aan hoe nauw de opleiding aansluit op de praktijk van het afnemende beroepenveld. Tijdens de gesprekken bleek dat beide zijden deze aansluiting positief waarderen en daarbij de ambities rond de wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding delen. Qua professionele voorbereiding zou de commissie de oriëntatie van het programma 'excellent' willen noemen. Gecombineerd met het voldoende oordeel over de wetenschappelijk methodologische aspecten komt zij daarom voor deze standaard tot het oordeel 'goed'.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **goed**.

Standaard 3:

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting:

De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Bevindingen

Het curriculum is verspreid over twee studie jaren en opgebouwd uit 20 vakken. Deze vakken zijn geclusterd binnen vijf thema's: wetgeving; context van wetgeving; staats- en bestuursrecht; Europees en internationaal recht; en wetgevingsvaardigheden. In dat laatste cluster valt ook een praktijkstage bij de Tweede Kamer of een ministerie (2 ec), die afhankelijk van de inroosting in het eerste of tweede jaar plaatsvindt. Het eerste jaar omvat

de ‘essentie’, zo vermeldt de zelfstudie. Dat wil zeggen dat alle onderwerpen aan de orde komen die een student moet beheersen om als beginnend wetgevingsjurist te kunnen functioneren. Het tweede jaar is de ‘verdieping’: er worden onderwerpen behandeld die de student moet beheersen om het wetgevingswerk op gevorderd niveau uit te voeren. Alumni waarderen de opzet van praktische naar brede modules, omdat studie en traineeship daardoor meteen op elkaar betrokken kunnen worden en elkaar vervolgens blijven versterken.

Tabel 1: De vijf clusters in het curriculum

	Cluster Wetgeving	Cluster Context van wetgeving	Cluster Staats- en bestuursrecht	Cluster Europees en internationaal recht	Cluster Wetgevingsvaardigheden
E S S E N T I E	Wetgeving in vogelvlucht	Politicologie en bestuur 1	Staatsrecht	Europees recht 1	Schrijfvaardigheid 1 en 2
	Kwaliteit van wetgeving	Rechtseconomie: Kosten en baten van wetgeving	Bestuursrecht Bestuursrechtelijk handhaven	Mensenrechten Bezoek Straatsburg en Luxemburg	Presenteren 1 Adviseren Onderhandelen
	↓	↓	↓	↓	↓
V E R D I E P I N G	Terug naar de wetgevingspraktijk	Politicologie en bestuur 2	Overheidsinformatie en recht	Europees recht 2	Argumenteren en debatteren
	Denken over regels Stijlen van wetgeving	Rechtssociologie: effectiever wetgeven	Toezicht en handhaving	Verdragenrecht	Presenteren 2 Eindopdracht

De opleiding heeft de eindtermen uitgebreid vertaald naar leerdoelen, gemiddeld zo’n vier per module. De meeste modules hebben leerdoelen op het vlak van kennen en van kunnen. Bijvoorbeeld bij ‘kwaliteit van wetgeving’: 1) op de hoogte zijn van de belangrijkste bestuurskundige en juridische visies op wetgeving en in staat zijn deze theoretische beschouwing te verbinden met de praktijk van wetgeving; 2) uitgangspunten kennen van het moderne wetgevingsbeleid en consequenties daarvan voor de totstandkoming van wetsvoorstellen en regelingen; 3) praktische aspecten van wetgeving systematisch analyseren in het licht van theoretische visies op wetgeving; 4) daarbij logisch denken over de theorie van wetgeving. In hun gespreksronde gaven studenten aan dat de leerdoelen van de modules werkelijk een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van de zeven kerncompetenties. De alumni bevestigden dat. Het feit dat de studenten weten hoe het competentieprofiel waaraan zij werken er uit ziet, maakt dat ze de eindtermen vaak goed in het curriculum herkennen.

De opleidingsverantwoordelijken stemmen de inhoud van het programma jaarlijks af met de belangrijkste stakeholders en experts, die zijn verenigd in de curriculumcommissie en de deelnemersraad. Ze bespreken professionele, wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen met betrekking tot het vakgebied en evalueren het curriculum. Het programma wordt op deze manier geleidelijk aangescherpt.

Overwegingen

De commissie heeft de vakken in de studiegids bestudeerd en meent dat de leerdoelen helder verwoord en voldoende concreet zijn. Ze geven het competentieprofiel een goede invulling. De commissie concludeert dat de keuzes die de opleiding heeft gemaakt meer gericht zijn op kennisontwikkeling in de praktijk dan op wetenschappelijke onderzoeksmethodologie. Het cluster 'vaardigheden' is vooral talig ingericht en de integratie van verschillende soorten kennis lijkt voor een groot deel voor rekening van de student te komen. Het curriculum, met zijn vele kleine vakken, maakte aanvankelijk een wat verbrokkelde indruk op de commissie. Die indruk is tijdens het bezoek genuanceerd: studenten krijgen dwarsverbanden aangereikt tussen de vakken en binnen de clusters. De onderverdeling van de stof in vijf clusters vindt de commissie inhoudelijk zeer sterk. Het doortrekken van de clusters van jaar 1 naar jaar 2 geeft het programma bovendien samenhang. De eindopdracht versterkt die samenhang in het programma, omdat de student er in het derde semester aan begint en geacht wordt in de opdracht de opgedane kennis te integreren.

De integratie van metajuridische kennis in de eindopdracht kan volgens de commissie explicieter worden gemaakt. Dat geldt in het bijzonder wanneer studenten van hetzelfde casusmateriaal gebruik maken in een meta-juridisch vak. De commissie ziet de door haar aanbevolen systematische aandacht in de eindopdracht voor metajuridica vooral als een verschuiving van elementen die het programma al bevat. De primaire taak bij de eindopdracht is nu een stuk te maken dat men zo bij de Tweede Kamer zou kunnen inleveren. Als programmaonderdeel vindt de commissie dit een uitstekende vertaling van een deel van de eindtermen, maar niet per se het sluitstuk van alle eindtermen dat het zou kunnen zijn. Een kant-en-klaar wetgevingsproduct sluit volgens de commissie een metajuridische contextualisering en problematisering ervan binnen hetzelfde eindwerk, niet uit. Met de criteria voor de eindopdracht zoals die voor het lopende cohort gehanteerd worden, heeft de commissie er vertrouwen in dat de opleiding studenten eindwerken laat afleveren die aan deze maatstaven voor een eindopdracht voldoen.

De commissie ziet ruimte voor optimalisering van het curriculum door het aan te vullen met een (ideeën)historisch vak, met een vak 'comparative regulation' en met meer rechtsvergelijking. De studenten en alumni gaven wat dit laatste betreft terecht aan hiervoor wel handvatten te krijgen: in hun internationale stage, in hun studiereis, en in het op Brussel gerichte 'onderhandelingsvaardigheden', alsmede in de zware vakken 'Europees recht' en 'stijlen van wetgeving'. De commissie ziet haar aanbeveling dan ook meer als een aanmoediging het programma verder uit te bouwen in de richting waarin men reeds werkt. Wetenschappelijke reflectie op de wetgevingspraktijk is zeer gebaat bij internationaal vergelijkingsmateriaal. Van anderstalige cases gaat bovendien een stimulerende werking uit.

Ook de aanbeveling die de commissie zou willen doen om eventuele verbrokkeling van het programma tegen te gaan door expliciet dwarsverbanden aan te geven tussen de modules, geldt als aanmoediging voor het voortzetten van een reeds ingeslagen weg. Docenten gaven aan graag meer inhoudelijk te overleggen over hun vakken. De opleiding kan dit gebruiken om het relevantiebereik van de kleine onderdelen verder te vergroten en te bestendigen. Het programma als geheel ziet de commissie als uitstekende operationalisering van de eindtermen, gericht op een wetenschappelijk verantwoorde professionalisering van (Haagse) wetgevers. De bagage die studenten in twee jaar duale studie meekrijgen is indrukwekkend. De directe inbreng van het veld in het curriculum en de verbinding tussen studie en traineeship spelen hierbij een grote rol. De omvang en inhoudelijke kwaliteit van het programma zorgen in wisselwerking met de traineepraktijk van de studenten voor een niveau dat uitstijgt boven de basiskwaliteit.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **goed**.

Standaard 4:

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting:

Het didactisch concept is in lijn met de beoogde eindkwalificaties en de werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Bevindingen

Het didactisch concept is ingericht op het duale karakter van de opleiding. De bedoeling is dat studie en traineeship elkaar aanvullen en samen optrekken bij het ontwikkelen van de student. Het programma start met vakken waarin de studenten zich de basale kennis en vaardigheden eigen maken die nodig zijn om als wetgevingsjurist aan de slag te kunnen. Ze krijgen een introductie op het terrein van wetgevingstechniek en wetgevingsprocedures, onder meer in het vak 'wetgeving in vogelvlucht' (4 ec). Het accent ligt in het eerste jaar op kennisoverdracht. De bedoeling is dat deze op een interactieve manier plaatsvindt, in discussies tijdens de colleges. De zelfstudie is kritisch over de mate waarin studenten in het eerste jaar worden uitgenodigd zelf inhoud in te brengen en te presenteren. Studenten en alumni waren hierover tijdens het bezoek veel positiever. Zij vonden de masteropleiding Wetgevingsjurist in vergelijking met hun universitaire vooropleiding juist erg interactief. Ze voelden de ruimte en de aanmoediging zelf onderwerpen en discussiepunten in te brengen. Gegeven de beperkte omvang van de studentengroepen en de lengte van de colleges (3 uur per sessie) benutten ze die ruimte ook, al verschilt dat uiteraard al naar gelang de assertiviteit van de individuele studenten en de groep als geheel. Bovendien geldt dat studenten actiever bijdragen aan onderwerpen waarmee ze tijdens hun traineeship direct te maken krijgen.

De vakken in het tweede jaar zijn erop gericht studenten de opgedane praktijkervaring nadrukkelijk tijdens het onderwijs in te laten brengen en aldus het leerproces te verdiepen. Ze worden geacht vanuit wetenschappelijk perspectief te reflecteren op de praktijk die ze inmiddels kennen, en daarover met elkaar in debat te gaan. Zo is het vak 'denken over regels' (3 ec) een verdieping binnen het cluster wetgeving, waarin studenten nadenken over fundamentele uitgangspunten van wetgeving en wetgevingsbeleid, daarbij politiek-filosofische vragen stellen en die bediscussiëren. De commissie constateerde naast een toenemende inbreng van eigen praktijkervaringen in de loop van het curriculum, ook een opbouw in de moeilijkheidsgraad van de stof en een variatie in werkvormen. Zo zijn de wetgevingsvaardigheden te karakteriseren als 'trainingen', waarin bijvoorbeeld retorica beoefend wordt in simulaties en waarbij ook acteurs worden ingezet.

Een centraal aspect van het didactische concept is de inbedding van de opleiding in het traineeship van de student. Studenten worden gedurende de tweejarige opleiding op hun werkplek intensief begeleid door ervaren professionals, waaronder een patroon. Deze ondersteunt de student bij het leggen van verbanden tussen opleiding en praktijk, wat het leerproces versnelt. De Academie houdt rechtstreeks contact met de patroons. Naast individuele contacten is er twee maal per jaar een vergadering waarin praktische zaken worden afgestemd. Studenten lieten weten de afwisseling tussen studie en werk prettig te vinden. Het traineeship scherpt de blik in de opleiding, omdat de theorie vaak naar praktijk vertaald kan worden. Op de werkvloer gaat het leren vaak direct door, bijvoorbeeld bij het implementeren

van een richtlijn. Ook zaken die niet uitputtend zijn behandeld in de studie, vallen daardoor toch in vruchtbare bodem.

Overwegingen

De commissie meent dat het didactisch concept helder geconcretiseerd en goed doordacht is. De werkvormen en toetsvormen zijn goed op de leerdoelen afgestemd: basale kennis wordt behandeld in hoorcollegevorm en schriftelijke tentamens; gevorderde kennis en complexere multidisciplinaire vraagstukken in discussiecolleges en essays; en vaardigheden in presentatievormen en actieve participatie. Een vak als 'politicologie en bestuur 1', waarin het Nederlandse wetgevingswerk politiek en bestuurlijk gecontextualiseerd wordt, vereist bijvoorbeeld enerzijds actieve participatie, omdat een van de leerdoelen is 'politieke standpunten kunnen beargumenteren en daarover het debat aangaan'. Anderzijds schrijven studenten voor dit vak een essay, gericht op de leerdoelen 'overzicht van het functioneren van politieke en bestuurlijke instellingen' en 'verbanden leggen tussen wetgevingsbeleid en opvattingen over de rechtsstaat'. De commissie heeft waardering voor de variatie in didactische vormen. Ze concludeert dat het competentieprofiel niet alleen de inhoud, maar ook de didactiek van de opleiding uitstekend stuurt.

Het duale karakter van de opleiding is uniek. Omdat de afstemming tussen de Academie en het afnemend beroepenveld zo goed georganiseerd is en de inhoudelijk betrokkenheid bij het programma van de deelnemersraad groot, vindt de commissie het gerechtvaardigd dit duale karakter nadrukkelijk als onderdeel van het didactisch concept te beschouwen en in haar beoordeling mee te wegen. De studenten verzilveren de opgedane kennis direct als trainee in de wetgevingspraktijk, en worden daarbij begeleid door ervaren professionals en een competente staf. Andersom kunnen ze in de opleiding hun ervaringen inbrengen en daarop vanuit de theorie reflecteren. Die wisselwerking maakt dat ze worden gestimuleerd het maximale uit hun studie te halen. De afwisseling tussen opleiding en praktijk is intensief, maar de lengte van de sessies maakt dat ze daarbij toch in relatieve rust en afzondering in de studie worden ondergedompeld.

In de ogen van de commissie zou de manier waarop de eindkwalificaties in de vorm van het programma zijn verwerkt als internationaal voorbeeld kunnen gelden. Met recht noemen de trainees de masteropleiding een 'snelweg naar Den Haag'. De studie-inhoud, de wisselwerking met de praktijk en de goede begeleiding, zetten op overtuigende manier aan tot studeren. De setting waarin dit gebeurt, creëert een sfeer van gezamenlijkheid die de studenten het maximale uit hen zelf doet halen en snel een voor de wetgevingspraktijk relevant netwerk oplevert. De commissie vindt de bijdrage van het didactisch concept aan de realisatie van de doelstellingen van de opleiding uitmuntend.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **excellent**.

Standaard 5:

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Toelichting:

De gehanteerde toelatingseisen zijn realistisch met het oog op de beoogde eindkwalificaties.

Bevindingen

Het programma richt zich op studenten met een postinitieel niveau. Per jaar selecteert de Academie een groep studenten op basis van twee criteria. Het eerste criterium is de

vooropleiding: studenten dienen een universitaire master- of doctoraalstapel rechtsgeleerdheid te bezitten. Het tweede criterium is een succesvol doorlopen sollicitatieprocedure en plaatsing als trainee op de juridische afdeling van een van de ministeries, bij de griffie van de Tweede Kamer, of de Raad van State. De zelfstudie vermeldt dat ook ambtenaren die reeds werkzaam zijn bij de rijksoverheid tot de opleiding kunnen worden toegelaten, als hun leidinggevende daartoe een verzoek doet en de Academie de betrokkene geschikt acht om de opleiding te volgen.

De sollicitatieprocedure is er op gericht studenten te selecteren met de kwaliteiten en motivatie op basis waarvan verondersteld mag worden dat ze in staat zijn de intensieve opleiding en traineeship in twee jaar te kunnen afronden. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de strenge selectie die de opleiding hanteert consequent wordt volgehouden, met als gevolg dat gemiddeld een op de tien aanmeldingen gehonoreerd wordt. De sollicitatieprocedure bestaat uit vier of vijf stappen: een briefselectie, een e-assessment; schrijfproef, een gesprek met de selectiecommissie en eventueel een extra individueel assessment. Bij stap 1 hoort een webcaminterview, waarin de student zich via een filmpje presenteert en zijn of haar motivatie toelicht. Het e-assessment is gericht op inzicht in persoonlijkheidsfactoren en intellectuele capaciteiten van de sollicitant. De schrijfproef bestaat uit het opstellen van een advies over een ter plekke aangereikte probleemstelling. In 2009 bestond die opdracht bijvoorbeeld uit het formuleren van een advies (twee A4-tjes, anderhalf uur) aan de minister van Financiën over mogelijkheden tot een wettelijk verbod op reclame voor kredieten. Het selectiegesprek uit stap 4 wordt vervolgens gevoerd met leidinggevendenden uit het wetgevingsveld. Sollicitanten waarover de selectiecommissie nog niet zonder meer een oordeel kan vellen worden uitgenodigd voor een individueel assessment, bestaande uit een simulatieoefening en een criteriumgericht interview, uitgevoerd door een gespecialiseerd bureau.

De commissie voerde tijdens de visitatie gesprekken met studenten en alumni, werkzaam bij vijf verschillende ministeries en de Raad van State. Op de vraag hoe zij de overgang van universiteit naar het postinitiële programma ervaren hadden, antwoordden ze dat ze het prettig vonden na hun universitaire opleiding nog niet direct aan een fulltime baan te beginnen. Ze vonden het programma goed aansluiten bij hun ingangsniveau, maar wel pittiger dan ze gewend waren. Ze wezen erop dat gegeven de aard van het wetgevingswerk, bij de selectieprocedure net zozeer naar communicatieve vaardigheden moet worden gekeken als naar juridische, omdat je anders het risico loopt eerder secretarissen van reeds uitgedacht beleid op te leiden in plaats van actieve denkers. Extraversie is in de ogen van veel alumni een belangrijke eigenschap voor wetgevingsjuristen. De studenten zagen de meerwaarde van de selectieprocedure ook in het feit dat de toegelaten studenten zeer gemotiveerd zijn en voor een ambitieuze studiesfeer zorgen. In vergelijking met de universiteit vinden het niveau van discussies ‘echt zoals in een masteropleiding bedoeld is’.

Overwegingen

De strenge selectieprocedure en de handhaving ervan over de jaren heen geeft de commissie veel vertrouwen in het ingangsniveau van de studenten en de aansluiting daarvan op het programma. De sollicitatie is zeer uitgebreid en zorgvuldig vormgegeven, bovendien is de toets op geschiktheid uitgesplitst naar vrijwel alle onderdelen van het competentieprofiel: zowel wat betreft de kennisinhoudelijke competenties en probleemanalytische vaardigheden, als de technische en communicatieve vaardigheden, die in het programma en het traineeship zo'n belangrijke rol spelen. In de ogen van de commissie is de centrale rol die het competentieprofiel speelt in de selectieprocedure uitzonderlijk en verdient deze internationale navolging.

De claim van de opleiding dat de inhoud van het programma goed aansluit op de kwaliteiten van de studenten, wordt tevens ondersteund door het hoge percentage kandidaten dat de opleiding binnen de daarvoor gestelde tijd afrondt, en de tevredenheid over hun functioneren die blijkt uit de evaluatie door de werkgevers van de alumni. De commissie concludeert zelfs dat het hoge ingangsniveau niet alleen maakt dat de studenten het programma snel en succesvol doorlopen, maar dat de motivatie en de kwaliteiten van de kandidaten zelf een belangrijke factor zijn bij het realiseren van het niveau van het onderwijs. Gegeven de interactieve vorm van de meeste modules leveren de studenten een aanzienlijke bijdrage aan de kwaliteit van het onderwijs. Docenten bevestigden tijdens de visitatie de wetenschappelijke houding van hun studenten - ze noemden hen 'schrijvers' en 'denkers'. De commissie meent dat hoewel het hierbij om de kwaliteiten van de studenten zelf gaat, het de opleiding is die hiervoor met haar selectiebeleid en stimulerende studieklimaat de basis legt. Zij meent dan ook dat het gepast is de opleiding voor deze standaard te beoordelen als excellent.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **excellent**.

Standaard 6:

Het programma is studeerbaar.

Toelichting:

Factoren, die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang belemmeren worden zoveel mogelijk weggenomen. Studenten met een functiebeperking krijgen bovendien op dit aspect extra studieloopbaanbegeleiding.

Bevindingen

Het programma heeft een totale studiebelasting van 64 ec, die zoveel mogelijk evenredig verdeeld worden over twee jaar. De 20 vakken variëren van 1 ec ('schrijfvaardigheid 1') tot 11 ec (eindopdracht). Een overzicht van het programma is in dit rapport opgenomen als bijlage 4. De zelfstudie geeft een overzicht van het aantal studie-uren per module, opgesplitst in contacturen en zelfstudie. Over de verdeling tussen werk en studie staat in de OER: 'De opleiding wordt duaal verzorgd, met dien verstande dat de student elk studiejaar gedurende gemiddeld 12 uren per week deelneemt aan het programma en gemiddeld 28 uren per week werkzaamheden in functie uitvoert.' Daarnaast wordt de student geacht zich deels in de eigen tijd op de colleges voor te bereiden. Dit resulteert in een meer dan voltijds belasting voor werk en opleiding samen.

De studenten gaven tijdens de visitatie aan de studie zwaarder te vinden dan ze van hun universitaire vooropleiding gewend waren. De contacturen (bijna 300 per jaar) zijn intensief en de moeilijkheidsgraad van de stof en de tentamens hoog. De combinatie met het werk in het traineeship vinden ze pittig, maar de setting van het onderwijs wel uitdagend: ze waarderen de kleine groepen en variatie in disciplines die in de opleiding aan de orde komen. Zo voelen studenten zich gestimuleerd te reflecteren op de bestuurlijke verhoudingen waarbinnen het wetgevingswerk plaatsvindt. In de loop van de studie gaan ze verbanden zien tussen de verschillende vakken, wat de studeerbaarheid vergroot. Uit het gesprek bleek overigens dat dit niet voor alle studenten geldt. De commissie constateerde dat de hoeveelheid literatuur omvangrijker is dan bij een gemiddelde masteropleiding rechtsgeleerdheid. Ook bij kleine modules worden dikke syllabi voorgeschreven. De vraag hoe studenten hiermee omgaan werd uiteenlopend beantwoord: de een hanteerde een selectieve leesstrategie naar aanleiding van de colleges, de ander werkte wel systematisch alle

stof door. De algemene conclusie luidde dat het voor iedereen hard werken was, maar te doen. Mocht het erg zwaar worden, dan hebben studenten bovendien de mogelijkheid verlost op te nemen om te studeren.

De zelfstudie geeft aan dat de rector, de programmamanager en de opleidingscoördinator er bij de inrichting van de modules op letten dat het programma studeerbaar blijft. Zo nodig wijzen zij de (kern)docenten er op dat modules te zwaar worden bevonden. Ook in de evaluaties en in het maandelijks studentenoverleg wordt aandacht besteed aan dit onderwerp. Naast de opleidingscoördinatoren hebben de patroons een belangrijke rol bij het zodanig organiseren van de werkzaamheden dat het programma studeerbaar blijft. De uitstroomgegevens illustreren dat slechts een enkeling het niet redt. Wanneer een student in moeilijkheden komt, zijn er gegeven de kleinschaligheid van de opleiding mogelijkheden voor individuele afspraken en maatwerk. De uiterste termijn ligt daarbij bij het einde van een collegejaar; een student kan dus 'blijven zitten'. De rector kan besluiten dat een student de opleiding moet afbreken, als blijkt dat deze te hoog gegrepen is.

Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding er op verschillende manieren in slaagt de studeerbaarheid van het programma te vergroten. Ten eerste zorgt de uitgebreide selectieprocedure ervoor dat de vrijwel alle studenten het niveau goed aankunnen (vgl. standaard 5) en dat hun verwachtingen stroken met de realiteit van de opleiding. Ten tweede hebben de beperkte omvang van de studentengroep en de actieve begeleiding door docenten, mentoren, patroons en studietoelichting een positief effect op de betrokkenheid en de kwaliteit van het onderwijs. De commissie stelt vast dat de opleiding er in slaagt een studeerklimaat en samenwerkingscultuur te creëren die de studievoortgang positief beïnvloeden.

De commissie meent dat het programma goed is vormgegeven en in het traineeship is ingebed. De hoeveelheid te bestuderen stof en te maken opdrachten is forsler dan die van veel andere masteropleidingen, maar naar het oordeel van de commissie niet te zwaar. Het studierendement ligt immers zeer hoog. De commissie stelt wel vast dat de inbedding in het traineeship met zich meebrengt dat de inhoudelijke begeleiding van de eindopdracht vooral bij de werkgever ligt. Hoewel het wenselijk is dat de opdracht vanuit een reële werksituatie komt en daarmee grote relevantie heeft, brengt de commissie deze praktijk in verband met de bij standaard 3 gesignaleerde onderbelichting van metajuridische context in de eindopdracht. De studiebegeleiding is dus weliswaar zeer intensief en van positieve invloed op de studeerbaarheid, maar laat op dit onderdeel ruimte voor verbetering. Nauwere betrokkenheid vanuit de opleiding is wenselijk.

Wat de commissie het zwaarst laat wegen bij haar oordeel op deze standaard, is de overtuiging dat het feit dat het relatief zware programma gepaard gaat met een hoog studierendement te danken is aan de opleiding, omdat zij er de voorwaarden voor heeft gecreëerd. Het duale karakter, de kleinschaligheid, de strenge selectie en het actief managen van de opleiding werpen hier hun vruchten af. De paradox is dat het duale karakter de opleiding voor de studenten zwaar maakt en tegelijkertijd studeerbaar. De belasting is immers meer dan voltijds, maar wisselwerking tussen praktijk en theorie werkt zeer stimulerend.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **goed**.

Standaard 7:

De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.

Toelichting:

Omvang en duur:

- hbo-bachelor: 240 studiepunten;
- wo-bachelor: in beginsel minimaal 180 studiepunten;
- hbo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten;
- wo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Bevindingen

De commissie heeft vastgesteld dat het programma van de masteropleiding Opleiding tot wetgevingsjurist 64 ec omvat. De uitbreiding met 4 ec ten opzicht van het door de vorige visitatiecommissie beoordeelde curriculum is terug te voeren op een verzwaring van de eindopdracht naar 11 ec.

Overwegingen

De commissie heeft vastgesteld dat de omvang en duur van het programma van de masteropleiding Opleiding tot wetgevingsjurist voldoet aan de geldende wettelijke eisen.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Personeel**Standaard 8:**

De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid.

Toelichting: Het personeelsbeleid voorziet in de voor de realisatie van het programma benodigde kwalificaties, scholing, beoordeling en omvang van het personeel.

Bevindingen

De opleiding zet voor de ruggengraat van het curriculum vijf kerndocenten in. Dat zijn hoogleraren of gewezen hoogleraren met daarnaast ervaring met het wetgevingsproces in ruime zin. Samen met de programmamanagers zijn zij verantwoordelijk voor een coherent programma. De afzonderlijke expertises van de kerndocenten overlappen grotendeels met de inhoudelijke clusters van het curriculum: bestuursrecht; Europees recht; politiek en bestuur; staatsrecht; en wetgevingsleer. De kerndocenten worden aangevuld met gastdocenten, die worden aangetrokken op grond van hun deskundigheidsprestige op het terrein waarop zij hun onderwijsbijdrage leveren. Het beleid is daarbij om eerst de inhoud van het onderwijs vast te stellen en vervolgens de docenten te contracteren. De zelfstudie geeft een overzicht van alle betrokken docenten. Ze hebben ervaring aan een universiteit (vaak als hoogleraar) of in de wetgevingspraktijk. Een aantal docenten beschikt over beide achtergronden. De meeste docenten voeren zelfstandig onderzoek uit of zijn bij de uitvoering van onderzoek betrokken. Ook de uit de wetgevingspraktijk afkomstige experts publiceren regelmatig.

Voor de vaardigheidsvakken stelt de Academie na kritische selectie en evaluatie trainers aan. Een van de criteria bij het aanstellen van de trainers is dat zij ervaring hebben met het opleiden van (rijks)ambtenaren. De commissie constateert dat de Academie er in slaagt dit criterium te handhaven. In het gesprek met de deelnemersraad kwam naar voren dat zij de docenten in hun evaluatie van het programma zeer kritisch beoordeelt en zo nodig vervanging voorstelt. Omdat de Academie in de loop der jaren zelf aan prestige en draagvlak

heeft gewonnen, is het gemakkelijker geworden om kwalitatief goede docenten aan te trekken. Het is de bedoeling van zowel de Academie als de deelnemersraad dat het docentencorps bestaat uit een mix van wetenschappers met voldoende ‘zicht op Den Haag’ om hun vakken vanuit een relevant perspectief vorm te geven, en docenten die direct uit de Haagse praktijk afkomstig en toch voldoende wetenschappelijk zelfstandig zijn.

Overwegingen

De Academie voor Wetgeving heeft voor de opleiding een niet erg expliciet personeelsbeleid, bijvoorbeeld op het vlak van scholing van de docenten. De Academie gaat naar het oordeel van de commissie wel efficiënt om met relatief weinig middelen. De commissie oordeelt positief over het systeem van kerndocenten met een gevarieerde aanvulling door gastdocenten. De commissie is eveneens positief over de eisen die worden gehanteerd bij het samenstellen van het docentencorps, die erop neerkomen dat er zowel ‘praktijkbewuste wetenschappers’ worden ingezet als ‘wetenschappelijk zelfstandige practici’. Het personeelsbeleid sluit in die zin perfect aan bij het didactisch concept van de duale opleiding.

Docenten gaven in hun gespreksronde aan graag meer te overleggen over afstemming van hun modulen. Niet alleen de kerndocenten, maar ook de gastdocenten zouden hiermee kunnen bijdragen aan een nog betere samenhang binnen het programma (vgl. de overwegingen bij standaard 3). De commissie meent dat de Academie dit docentenoverleg zou kunnen institutionaliseren of anderszins faciliteren, bijvoorbeeld door het te laten aansluiten bij de curriculumcommissie. In het gesprek met de docenten bleek wel dat zij zich erg betrokken voelen bij de opleiding. De commissie concludeert dat de Academie er in slaagt haar personeel mee te nemen in haar ambities en meent dat de opleiding voor deze standaard een voldoende verdient.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **voldoende**.

Standaard 9:

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Toelichting: De feitelijk bij het personeel aanwezige expertise sluit aan bij de eisen gesteld aan een hbo- of een wo-opleiding.

Bevindingen

Bijlage 1 van de zelfstudie geeft een overzicht van de organisatie van de opleiding en de Academie. De rector geeft leiding aan de kerndocenten, programmamanagers, coördinatoren en overige ondersteuning. Van de programmamanagers is er één speciaal voor de traineeopleiding, evenals een van de opleidingscoördinatoren. Een andere coördinator is betrokken bij de werving van trainees, een derde ondersteunt de opleiding in onderwijskundig opzicht. Pas na vaststelling van de inhoud van modulen wordt afgesproken welke docenten daarin zouden moeten doceren. De organisatie ervan komt voor rekening van de coördinatoren en de rector. De programmamanagers en de kerndocenten zorgen voor inhoudelijke afstemming.

De programmamanagers die met de rector de opleiding hebben opgezet en uitgebouwd, zijn wetgevingsjurist geweest en kunnen daardoor goed beoordelen welke kennis en vaardigheden met het curriculum ontwikkeld moeten worden. Een van hen is gepromoveerd op het terrein van de wetgevingsleer. Bij het ontwikkelen van het programma werden zij geadviseerd door

de vijf kerndocenten van de Academie en de curriculumcommissie. De rector zelf heeft ervaring met het inrichten van postinitiële masteropleidingen.

De lijst met betrokken docenten in bijlage 4 van de zelfstudie laat zien dat een groot deel van het onderwijs wordt verzorgd door hoogleraren en experts vanuit het veld. De commissie stelt vast dat de expertise van het docentencorps de inhoudelijke variatie in het programma dekt. Dat de opleiding hierin slaagt, hangt als gezegd samen met de status die zij inmiddels heeft verworven. Studenten en alumni toonden zich tijdens de visitatie tevreden over de kwaliteiten van de docenten, al vonden ze dat de een beter is in het uitlokken van discussie dan de ander. De studenten zeiden hun relatie met de docenten als professioneel te zien.

Voor het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek als basis van de opleiding heeft de Academie een programmamanager voor onderzoek en ontwikkeling aangesteld. Zij geeft leiding aan een onderzoeksgroep waarin publicaties worden besproken, en is betrokken bij de toewijzing van promotie- en publicatieplaatsen. De opleiding gaf tijdens de visitatie aan graag meer te investeren in eigen onderzoek.

Overwegingen

De commissie heeft de indruk gekregen dat de opleiding efficiënt gerund wordt en daarvoor de juiste staf in huis heeft. Zij is ook zeer positief over de doelmatige inzet van een onderwijskundige als opleidingsadviseur. Wat betreft toetsvormen en onderwijskundige reflectie op het programma heeft men daarmee goed grip op de opleiding, zonder dat er sprake is van onderwijskundige 'overkill'. Ook het aanstellen van een programmamanager die speciaal belast is met het stimuleren en entameren van onderzoek op het terrein van overheid en recht, getuigt volgens de commissie van een bewuste koers van de opleidingsorganisatie.

De inhoudelijke kwaliteiten van het docentencorps, zowel de kerndocenten als de gastdocenten, vindt de commissie indrukwekkend. De Academie lijkt alle experts in huis te kunnen halen die zij wenst. De pool met gerenommeerde gastdocenten is gevarieerd en goed ingericht op het duale karakter van de opleiding. De kerndocenten zorgen voor een samenhangend programma, in overleg met een programmamanager, zelf een gepromoveerd wetgevingsjurist. De kwaliteiten van de staf als geheel en de inzet die deze naar het oordeel van de commissie toont bij de realisatie van het programma, rechtvaardigen de conclusie dat de opleiding op deze standaard over de volle breedte boven de gangbare basiskwaliteit uitsteekt.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **goed**.

Standaard 10:

De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De zeven stafleden die voor de opleiding worden ingezet, zijn samen voor 4,0 fte aangesteld. Daarnaast worden ruim zestig externe docenten ingezet. In de zelfstudie wordt op basis van de gezamenlijke 2000 uur die zij besteden aan voorbereiding en uitvoering van de modules, 1,5 fte gerekend, waarmee de docent-student ratio komt op 1:17. De zelfstudie noemt ook de inzet van de patroons op de werkplek substantieel. Zij zorgen voor de aansluiting van de opleiding op het werk.

Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding voldoende personeel inzet om de studenten te ondersteunen en het programma te realiseren. Dat de ondersteuning voldoende is, heeft ook te maken met de goede inbedding van de opleiding in het traineeship en de begeleiding die studenten in het kader daarvan op de werkvloer hebben. Op basis van de staf-studentratio, de positieve evaluaties en de zorgvuldige organisatie van de opleiding, oordeelt de commissie dat de opleiding op deze standaard voldoende scoort.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Voorzieningen

Standaard 11:

De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De Academie voor Wetgeving is gehuisvest in een karakteristiek pand aan het Lange Voorhout in Den Haag, waar ook de visitatie plaatsvond. De commissie heeft kunnen constateren dat de opleiding op deze locatie goed geoutilleerd is. De wetgevingsjuristen hebben voor hun colleges een vaste, rustige zaal tot hun beschikking met daarin de benodigde apparatuur en hulpmiddelen. Ook is er een ontspanningsruimte. Voor de studenten zijn laptops beschikbaar met toegang tot internet en mogelijkheden om te printen. In het pand zijn nog enkele zalen, en werkruimtes voor de vaste staf. Er is catering aanwezig.

De zelfstudie meldt studenten zeer tevreden zijn over de voorzieningen en de locatie van het pand. De centrale ligging is perfect: op loopafstand van zowel de ministeries als de Raad van State en de Tweede Kamer. Studenten zijn daardoor weinig reistijd kwijt.

Overwegingen

De commissie vindt de keuze voor het pand aan het Lange Voorhout uitstekend. Ze heeft de indruk gekregen dat de opleiding er goede omstandigheden creëert voor haar onderwijs en kan zich goed voorstellen dat de studenten er graag vertoeven. Het bleek dat ze er zelfstandig hun weg vinden. Het is belangrijk dat de trainees op deze prettige plek goed uit de hectiek van de dagelijkse werkpraktijk kunnen worden gehaald en zich op de colleges kunnen storten. Ook meent de commissie dat de uitstraling van de opleidingslocatie van positieve invloed is niet alleen op het prestige van de Academie, maar ook op haar dagelijks functioneren.

De ict-faciliteiten acht de commissie voldoende, maar de huisbibliotheek waarover de zelfstudie sprak, bleek beperkt en niet in een apart toegankelijke ruimte te staan. De commissie begrijpt dat de studenten via andere voorzieningen in de buurt (de Koninklijke Bibliotheek, de bibliotheek van Justitie) en via digitale bronnen toegang hebben tot de literatuur die ze nodig hebben. Toch zou het volgens haar aanbeveling verdienen een plek te creëren met handboeken en actuele publicaties die de nieuwsgierigheid van studenten prikkelen. Ook wijst ze op het belang dat de studenten tips krijgen over interessante nieuwe artikelen.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Standaard 12:

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

De opleiding hecht aan goede studiebegeleiding, omdat de combinatie van traineeship en studie behoorlijk zwaar is en de nodige afstemming vereist. De studenten worden op hun traineeplek begeleid en krijgen er een patroon toegewezen. Deze patroon houdt contact met de opleidingscoördinator en kan eventuele knelpunten tijdig signaleren en bespreken. Twee maal per jaar komen alle patronen samen voor een overleg. Tijdens de eerste gespreksronde stelden de opleidingsverantwoordelijken dat binnen de deelnemende ministeries het adagium 'de opleiding gaat altijd voor' geldt. Studenten bevestigden dat hun studie niet leed onder de werkzaamheden in het kader van het traineeship. De opleidingscoördinator is ook voor hen de vaste contactpersoon aan de Academie. Zij neemt zelf het initiatief om studenten te informeren, bijvoorbeeld over het opleidingsrooster.

De studenten gaven in hun gespreksronde aan de docenten van de opleiding doorgaans erg benaderbaar te vinden; hun contactgegevens krijgen ze op verzoek. Ook over de benaderbaarheid van de opleidingsorganisatie waren de studenten positief, al wisten de meesten niet wie hun studieadviseur was. De studieadviseur/ programmamanager legde uit dat diens rol in praktijk relatief marginaal is, omdat de studenten voor de meeste praktische zaken zelf hun weg in de opleiding al vinden. Bij het adviseren over vrijstellingen en maatwerk bij studieproblemen komt de studieadviseur in actie. De studenten hebben in elk geval een tussentijds evaluatiegesprek aan het eind van hun eerste jaar. Deze worden gehouden met de rector, de opleidingscoördinator en de programmamanager / studieadviseur.

De begeleiding bij de eindopdracht kwam bij standaard 6 al ter sprake. Studenten lieten weten dat ze bij het onderzoek veel eigen verantwoordelijkheid krijgen, en dat de begeleiding vooral uitgaat van de werkgever. Begeleiding vanuit de Academie is er tijdens het onderzoek voornamelijk op verzoek van de student zelf. In het document waarin de studenten de criteria krijgen toegelicht staat: 'De eindopdracht is primair jouw eigen verantwoordelijkheid. (...) Ga met je patroon of leidinggevende op zoek naar een onderwerp dat jij praktijkrelevant vindt, passend en voldoende ambitieus.' De opleiding heeft de criteria en procedure rondom de eindopdracht wel aangescherpt. Halverwege het vierde semester is er een voortgangsgesprek gepland met de programmamanager en een van de leden van het beoordelingspanel.

De informatievoorziening van de opleiding vindt ook digitaal plaats. De Academie heeft een website, waar veel informatie over de masteropleiding te vinden is. Ook gebruikt de opleiding een digitale leeromgeving voor het verspreiden studiegids- en roosterinformatie en verschillende verslagen.

Overwegingen

De commissie oordeelt positief over de informatievoorziening van de Academie naar (toekomstige) studenten van de masteropleiding. De website is actueel en ziet er verzorgd uit. De commissie heeft tijdens het bezoek ook de digitale leeromgeving bekeken en geconstateerd dat deze functioneert, maar niet heel interactief is.

Wat studiebegeleiding betreft heeft de commissie kunnen bevestigen dat de bescheiden omvang van de staf en de studentengroep, gecombineerd met de benaderbaarheid van de docenten en de goed geoutilleerde opleidingslocatie, zorgen voor een open en informele begeleidingscultuur. Vooral de kerndocenten zijn beschikbaar voor individuele vragen en afspraken. De keuze voor een studiebegeleider die ook zelf bij het onderwijs betrokken is, pakt bovendien goed uit. Daarnaast concludeert de commissie dat de traineeshipconstructie, waar bij elke student aan het begin van de opleiding een vaste patroon krijgt toegewezen, van positieve invloed is op de studievoortgang. De begeleiding is dus goed, maar vanuit de Academie in sommige gevallen wat te passief. De commissie is van oordeel dat een evenwichtige ‘duale’ begeleiding door zowel de academie als de ‘praktijkpatroon’ een goede garantie zou bieden voor het in evenwicht houden van praktijkgerichtheid en wetenschappelijk karakter van de opleiding. Dat geldt in ieder geval en bij uitstek voor de eindopdracht. De commissie adviseert daarom om voort te gaan op de recent ingeslagen weg om de afstudeerders actiever te begeleiden.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **voldoende**.

Kwaliteitszorg

Standaard 13:

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Toelichting: De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De opleiding verzamelt tevens managementinformatie met betrekking tot de rendementen en de staf-studentratio.

Bevindingen

In de zelfstudie beschrijft de opleiding de verschillende stappen en betrokkenen in het kwaliteitssysteem van de Academie. De opleiding wordt jaarlijks systematisch geëvalueerd om het curriculum te kunnen optimaliseren. De opleidingscoördinator maakt aan het eind van het studiejaar een startdocument voor het daarop volgende studiejaar. Als basis daartoe dienen de evaluaties van de studenten en de eigen bevindingen. Bij het afsluiten van elke module hebben studenten de mogelijkheid om de kwaliteit ervan te beoordelen en om na te gaan of ze de beoogde leerdoelen ook werkelijk hebben kunnen bereiken. Studenten gaven tijdens de visitatie aan bij het evalueren van de modules alle opmerkingen en kritiek te kunnen plaatsen die ze willen. Bovendien hadden ze positieve ervaringen met de evaluatiegesprekken na afloop van het eerste jaar met de rector en opleidingscoördinator. Daarin wordt bijvoorbeeld de aansluiting tussen de opleiding en traineeship besproken. Studenten kunnen het onderwijs daarnaast evalueren in een maandelijks studentenoverleg, waarin uit beide jaren twee studenten vertegenwoordigd zijn.

Een spil in het evaluatieproces is de programmamanager. Hij houdt contact met docenten, studenten en hun werkgevers, en doet aan de hand van hun adviezen en zijn eigen bevindingen inhoudelijke aanvullingen op het startdocument, wat resulteert in een voorstel voor het volgende opleidingsprogramma. De evaluaties worden vervolgens besproken in de curriculumcommissie. De bedoeling is dat daarin altijd een student zit. Op het moment van visiteren werd deze positie echter door een alumnus ingevuld. De curriculumcommissie komt twee keer per jaar bijeen en bespreekt, zo lichtten haar leden in een aparte gespreksronde toe, de modules, onderwijs- en toetsvormen en de kwaliteit van de ingezette docenten. De opleiding evalueert zichzelf daarnaast in een vrijere vorm, via ‘denkhoedensessies’, waarin

vanuit verschillende perspectieven gereflecteerd wordt op een relevant thema, zoals 'toetsen', 'docenten', of 'voorbereiding'. Het streefdoel dat de opleiding zich met betrekking tot deze evaluaties gesteld heeft, is de opleidingen zodanig te verbeteren dat het gemiddelde cijfer van de evaluaties een 9 wordt.

Een ander belangrijk streefdoel van de opleiding is de aansluiting bij de praktijk van het afnemend beroepenveld. Om daarop nog meer zicht te krijgen dan ze al had via de overlegstructuren tussen de Academie en deelnemende ministeries, heeft de opleiding in 2008 het SCO-Kohnstamm Instituut een onderzoek laten uitvoeren naar het functioneren van alumni in de praktijk als wetgevingsjurist. De positieve, maar voorzichtige conclusies daarvan staan verwoord in de zelfstudie en werden in verschillende gespreksrondes nader toegelicht (zie ook standaard 16).

Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding zich intensief en actief bezighoudt met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van verschillende goed functionerende gremia; de frequentie waarmee die informatie verzamelen is in orde. Uit de uitstekend verzorgde en in korte tijd tot stand gekomen zelfstudie kon de commissie bovendien opmaken dat de staf van de opleiding de juiste managementinformatie paraat heeft en goed grip heeft op de organisatie. De commissie heeft kunnen vaststellen dat naast de officiële kanalen en procedures een informeler evaluatiestructuur bestaat, die wordt mogelijk gemaakt door de kleinschaligheid en open gesprekscultuur binnen de opleiding. Het commitment van de verschillende betrokkenen bij de opleiding dat tijdens het bezoek uit de verschillende gesprekken naar voren kwam, heeft de commissie ervan overtuigd dat de kwaliteitszorg op verschillende vlakken soepel functioneert.

De streefdoelen die de opleiding in het kader van kwaliteitszorg hanteert, gaan met name over de aansluiting van de opleiding bij de werkpraktijk. De banden tussen de Academie en de deelnemende ministeries en de manier waarop de opleiding is ingebed in het traineeship, geven op dit punt vertrouwen. Overleg met stakeholders (deelnemersraad, patroons) zorgt daarbij voor voortdurende evaluatie op dit vlak. De evaluatie van meer didactische aspecten van de opleiding wordt gegarandeerd door de betrokkenheid van een onderwijskundig lid van de examencommissie bij zowel de instructie aan docenten voorafgaande aan de modules, als de jaarlijkse evaluatie ervan achteraf. De commissie concludeert dat de opleiding met dit alles een meer dan gemiddelde controle heeft op de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties en op de informatie over rendementen en staf-studentratio. Ze vindt dat de opleiding op het vlak van kwaliteitszorg over de volle breedte uitsteekt boven het basisniveau.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **goed**.

Standaard 14:

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Bevindingen

Het kwaliteitssysteem van de opleiding is gericht op zowel de organisatie van het onderwijs als de ontwikkeling van het programma. Het hiervoor besproken 'startdocument', waar zowel studenten en docenten, als de staf en externe stakeholders input voor kunnen leveren, vormt

het uitgangspunt voor het doen van verbetervoorstellen. De curriculumcommissie formuleert hiertoe een advies aan de rector, die het nieuwe curriculum op zijn beurt voorlegt aan het bestuur ter formele bekrachtiging. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de opleiding in de loop van de verschillende cohorten het curriculum inderdaad heeft aangescherpt. Zo zijn de metajuridische disciplines in het programma geïntegreerd, is er ruimte voor Europees recht en is de eindopdracht geïndividualiseerd en uitgebreid. Ook zijn de criteria en procedures rond de eindopdracht uitgebreid vastgelegd. Op onderwijskundig vlak heeft de opleiding verbeterlagen gemaakt door bijvoorbeeld het expliciteren van het toetsproces en het daarmee garanderen dat de toetsvorm en –inhoud aansluiten op de geformuleerde leerdoelen.

Bij het implementeren van de genomen verbetermaatregelen is een rol weggelegd voor de programmamanager en opleidingscoördinator, die de docenten informeren over het nieuwe programma of een nieuwe werkwijze.

Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding bereid is op basis van feedback, evaluaties en interne discussie, maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vakevaluaties, en jaarlijkse tussen- en eindevaluaties per cohort, en stelt vast dat in de praktijk het curriculum hiermee stapsgewijs verbeterd wordt. De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie goed zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. In het kader van deze standaard spreekt de commissie tevens haar waardering uit voor het feit dat de opleiding alle aanbevelingen van de vorige visitatie, over curriculumopbouw, literatuurgebruik, kwaliteitszorg, de eindopdracht en de academische positionering van de Academie, heeft opgevolgd. Op grond van de evaluatiesystematiek en de gebleken bereidheid tot concrete maatregelen, komt de commissie tot een positief oordeel. Omdat met de doeltreffende procedures een zeer werkbare, zelfkritische en zelfverbeterende praktijk is gegroeid die strenger is dan bij vergelijkbare opleidingen in het hoger onderwijs, beoordeelt de commissie deze standaard als ‘goed’.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **goed**.

Standaard 15:

Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen

De opleiding heeft alle betrokkenen een rol gegeven in het interne kwaliteitszorgsysteem. Studenten evalueren per module en per opleidingsjaar, en kunnen hun stem laten horen via de studentenvertegenwoordiging. Tijdens de visitatie vertelden ze dat hun kritiek op de inrichting van bepaalde vakken inderdaad tot aanpassingen had geleid. Bovendien vonden ze dat de opleiding open staat voor nieuwe ideeën, zoals onder meer blijkt uit het feit dat studenten in het kader van rechtsvergelijking zelf een excursie naar het buitenland organiseren. Studenten voelen zich in hun bijdrage aan de kwaliteitszorg gewaardeerd. Ook voor alumni geldt dat ze bij kwaliteitszorg betrokken zijn. Zo houden ze contact met de Academie en laten ze weten op welke vlakken er verbetering mogelijk is of behoefte aan nascholing.

Ook docenten worden bij het evalueren van het curriculum geconsulteerd, namelijk door de programmamanager. Bij standaard 8 kwam al naar voren dat docenten ruimte zien voor het

intensiveren of beter institutionaliseren van onderling overleg. Besprekingen vinden wel plaats, maar pas wanneer docenten zelf aangeven dat daaraan behoefte is. Wel besteedt de opleiding uitgebreid aandacht aan de individuele instructie van docenten. De zelfstudie beschrijft dat in drie stappen: het bespreken van de opleidingsdoelen, -vormen, literatuurkeuze en, indien aanwezig, de vakevaluatie van het vorige jaar; het vastleggen van de ervaringen van de docent direct na afloop van een collegereeks; en het verstrekken van de anonieme studentenevaluaties van het vak aan de docent.

Voor de deelnemersraad is kwaliteitszorg een kerntaak. In het gesprek dat de commissie met dit orgaan voerde, claimde zij dat haar advies erg zwaar weegt voor de opleiding. Een van de zaken die de deelnemersraad nadrukkelijk in de gaten houdt, is de verhouding tussen werk en studie. De opleidingsverantwoordelijken en de deelnemersraad lieten tijdens het bezoek onafhankelijk van elkaar weten de onderlinge verhouding positief te waarderen. De (intellectuele meer)waarde van het aannemen van door de Academie geselecteerde kandidaten is op de ministeries geen punt van discussie. Ook de examen- en curriculumcommissie zijn bij het kwaliteitszorgsysteem betrokken. De eerste vooral door de onderwijskundige evaluatie van het programma; de tweede door het bespreken van het startdocument en het doen van verbetervoorstellen. De zelfstudie meldt dat docenten inmiddels geen deel meer uitmaken van de curriculumcommissie, om haar onafhankelijker te kunnen laten functioneren.

Overwegingen

De commissie heeft tijdens het bezoek kunnen constateren dat de betrokkenheid bij de opleiding erg groot is. Hoewel geen van de studenten lid is van de curriculumcommissie, krijgen ze de ruimte om actief bij te dragen aan de kwaliteit van de opleiding. Dat gebeurt zowel via vakevaluaties als in een meer informele setting. De commissie bevestigt dat de kleinschaligheid en professionele, maar open sfeer, bijdragen aan een actieve vorm van kwaliteitszorg. De studentengroep is mondig en goed in staat de eigen (leer)behoeften te formuleren. Voor de docenten geldt ook dat ze bij kwaliteitszorg van de opleidingen betrokken worden, zowel op het vlak van instructies als van evaluaties. Wel zou de opleiding onderling overleg en inhoudelijke afstemming beter kunnen structureren. Het advies van de commissie luidt daarbij een goed evenwicht tussen informaliteit en formaliteit te vinden.

De commissie is van mening dat de opleiding goede instrumenten in handen heeft om het beroepenveld te betrekken bij haar kwaliteitszorg. Op de eerste plaats zit dat verweven in de opzet van de opleiding: deze is voor alle studenten goed ingebed in een traineeship en profiteert daarbij niet alleen van een vruchtbare wisselwerking, maar ook van de mogelijkheid het programma op de behoefte van het veld af te stemmen. Als studenten zijn afgestudeerd, betreft de opleiding ze waar mogelijk bij kwaliteitszorg, door ze indien gewenst na te scholen en hun vorderingen op de arbeidsmarkt te volgen. Omdat in de deelnemersraad alle directeurs Wetgeving van de ministeries, de griffie van de Tweede Kamer en de directeur Wetgeving van de Raad van State vertegenwoordigd zijn, kan de opleiding bovendien met recht stellen dat het 'gehele' afnemende beroepenveld bij de kwaliteitszorg betrokken is. Het feit dat de patronen halfjaarlijks overleggen, versterkt deze claim nog verder. De commissie meent dan ook dat de interne en externe stakeholders op uitmuntende wijze betrokken zijn bij de opleiding en bijdragen aan haar zelfkritische vermogen. Op grond daarvan concludeert zij dat de opleiding op deze standaard als 'goed' moet worden beoordeeld.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **goed**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

De opleiding heeft een toetsbeleid, waarin zowel het organiseren en ontwikkelen, als het afnemen van de toetsen staat beschreven. De examencommissie, met daarin twee opleidingscoördinatoren (één daarvan als toetskundige) en de programmamanager (tevens studieadviseur) is daarvoor verantwoordelijk. Het toetsproces wordt uitgelegd in een bijlage in de zelfstudie. De formele regels rondom toetsen en herkansingen staan omschreven in de OER. Voorafgaand aan een module krijgen docenten een toetstoelichting, waarin staat wat de toetsvorm is, hoe de toets moet worden geconstrueerd en beoordeeld en hoe die beoordeling moet worden teruggekoppeld naar de studenten. Aan de hand van een checklist bekijken de programmamanager en toetskundige vervolgens of de toets het juiste niveau heeft, aansluit op de leerdoelen en technisch in orde is. Indien nodig is er een nabespreking met de docent om aandacht te besteden aan de inhoudelijke feedback met het oog op de leereffectiviteit. Vanaf het huidige studiejaar 2011-2012 evalueren ook de studenten de toetsen, en wel na afloop van een semester. Bij vergaderingen van de examencommissie (twee keer per jaar) komen de toetsevaluaties aan de orde. Tijdens de visitatie bleek dat de opleiding thans toe is aan precieze afstemming van taken met de curriculumcommissie.

De toetsvormen staan per module in de studiegids genoemd. De commissie heeft deze gegevens bestudeerd, en vastgesteld dat die variëren van tentamens, open boek tentamens, papers en essays, tot tussentijdse opdrachten, presentaties en actieve participatie. De OER stelt globaal vast bij welk type module welk type toetsvorm past. De beoordeling van de eindopdracht is gestandaardiseerd aan de hand van een beoordelingsformulier, waarin het gezamenlijke oordeel van drie panelleden wordt aangegeven op vijf inhoudelijke criteria ('kwaliteit van de analyse van het probleem'; 'creativiteit bij analyse en oplossingen'; 'zorgvuldigheid van de afweging en argumentatie'; 'inzicht in wetgevingstheorie'; en 'juridisch en wetgevingstechnisch inzicht') en drie presentatievaardigheden, die meewegen in de afronding van het cijfer. In het beoordelingspanel zit behalve twee docenten ook de werkgever van de student. De docenten bepalen het cijfer; de werkgever beoordeelt de bruikbaarheid van het geleverde product.

De zelfstudie noemt de eindopdracht een 'meesterproef', waarmee de student aantoont de (theoretische) kennis en vaardigheden die tijdens de opleiding geleerd zijn, in de praktijk te kunnen brengen. De student wordt geacht een verslag aan zijn meesterproef toe te voegen waarin hij of zij reflecteert op het werk vanuit juridisch, wetgevingstheoretisch, rechtssociologisch of rechtsfilosofisch perspectief. Daarnaast moet de student de opdracht presenteren aan het panel en vervolgens hun vragen beantwoorden. Tijdens het gesprek met de examencommissie werd toegelicht dat het eindwerk zowel een praktische als een wetenschappelijke proeve van bekwaamheid dient te zijn en dat de eis van wetenschappelijke reflectie vanaf het laatste cohort formeel in de instructie is vastgelegd. De 15 eindwerken met bijbehorende beoordelingsformulieren die de commissie heeft beoordeeld, vielen niet allemaal in hetzelfde beoordelingsregime.

Bij het beoordelen van het gerealiseerde niveau staat voor de opleiding het competentieprofiel centraal. De zelfstudie zegt daarover: ‘wie de gehele opleiding gevolgd heeft, dient zich de in het profiel weergegeven competenties eigen gemaakt te hebben, wat door toetsing van individuele modules en de eindopdracht wordt beoordeeld.’ Het niveau blijkt ook uit de manier waarop trainees en afgestudeerden in de praktijk functioneren. Uit het gesprek met de deelnemersraad bleek daarover grote tevredenheid. Afgestudeerden hebben ten opzichte van collega’s die de opleiding niet hebben gevolgd een breder repertoire en meer parate kennis. De gesprekken met de deelnemersraad en alumni vormden wat dit betreft een nuancering op de voorzichtige conclusies van het alumnionderzoek door het SCO-Kohnstamm. De verschillen tussen Academiegangers en hun collega’s zijn volgens dat rapport ‘niet groot, maar pakken gunstig uit voor de alumni’. Daarbij moet aangetekend worden dat de ‘referentiegroep’ langere ervaring heeft en het vertrouwen van de werkgever, en dat het op basis van zo’n kleine populatie überhaupt lastig is erg stellige conclusies te trekken.

Overwegingen

De commissie heeft waardering voor het zorgvuldig geformuleerde toetsbeleid van de opleiding. Zo vindt zij de toetsinstructie en checklists uitstekende instrumenten om het niveau te bewaken. De inhoudelijke en onderwijskundige controle op de toetsing is door de gehele opleiding goed gewaarborgd. Op basis van het materiaal dat de commissie in het kader van de visitatie heeft bekeken, concludeert zij dat de procedures er ook werkelijk voor zorgen dat de toetsen aansluiten bij de gestelde leerdoelen. De opleiding blijkt bovendien van haar studenten een hoog niveau te eisen.

De commissie vindt de onderwijskundige inbreng in de examencommissie uitstekend, maar beveelt de opleiding aan de rol van dit orgaan beter te bestendigen. De overwogen ‘fusie’ met de curriculumcommissie raadt zij om formele en inhoudelijke redenen af. Deze organen hebben verschillende taken. Van de drie examencommissieleden is nu één inhoudsdeskundig, en hij is tevens programmamanager en studieadviseur. Op die wijze maakt de organisatie positief gebruik van de kleinschaligheid van de opleiding. Niettemin beveelt de commissie aan de functie van studieadviseur los te koppelen van de examencommissie, om in voorkomende gevallen belangenverstrengeling te voorkomen. Met het formeel terugtreden uit de examencommissie van de studieadviseur kan diens inhoudsdeskundigheid nog steeds worden benut, door hem als adviserend lid op te nemen. De examencommissie dient dan wel te worden uitgebreid met een nieuwe inhoudsdeskundige. De commissie is positief over de manier waarop in praktijk de taken rond toetsing en kwaliteitszorg worden uitgevoerd en controle houdt op de beoordeling van de eindwerken.

Uit de geselecteerde eindopdrachten bleek dat deze grote praktijkrelevantie hebben. Het zijn volwaardige wetgevingsproducten die in het algemeen uitstekend aantonen dat de studenten de eindkwalificatie van juridische professionaliteit halen. Alumni vertelden dat de opdracht van concrete waarde moest zijn voor hun werkgever, met wie ze vaak in onderling overleg het onderwerp hadden bepaald. De nadruk ligt daardoor bij veel eindwerken meer op wetstechnische aspecten dan metajuridische problematisering. De alumni benadrukten het eindwerkstuk wel als wetenschappelijke kroon op het werk te beschouwen, omdat alle competenties uit het profiel een rol spelen bij leveren van een verantwoord product. De commissie vindt ook dat de vaardigheden die vereist zijn voor het vormgeven van een goed wetgevingsproduct een wetenschappelijk karakter hebben, maar meent dat deze in de eindopdracht een expliciete rol zouden moeten hebben. De commissie zag in de eindopdrachten een spanning tussen de praktijk en wetenschap. Ze vindt dat metajuridische kennis beter geïntegreerd zou moeten worden.

Na lezing van de eindwerken was de commissie aanvankelijk terughoudend over het bereikte wetenschappelijke eindniveau van de opleiding. Ze vindt als gezegd dat de wetenschappelijke reflectie en contextualisering van het eindproduct explicieter moet. Toch is zij er tijdens het visitatiebezoek van overtuigd geraakt dat het bereikte (wetenschappelijke) eindniveau, erg goed is. Dat blijkt niet alleen uit de toetsen van de andere programmaonderdelen, maar ook uit de vakinhoudelijke degelijkheid van de eindwerken, de wetenschappelijke reflectieverslagen die daaraan moeten worden toegevoegd en de verdediging van het werk tegenover het panel. De opleiding heeft vanaf de accreditatie in 2006 een ontwikkeling laten zien in de verzwarening van de eindopdracht als praktische en wetenschappelijke meesterproef. De criteria zoals die in de bijlagen van de zelfstudie staan geëxpliciteerd, vindt de commissie uitstekend. Verder is de eerder besproken actievare begeleiding vanuit de Academie (zoals de tussentijdse bespreking met het panel) een manier om de wetenschappelijke en metajuridische elementen van de eindopdracht explicieter en met een groter gewicht naar voren te doen komen. De spanning tussen praktijk en wetenschap pakt naar het oordeel van de commissie niet negatief uit voor het gerealiseerde wo-masterniveau, temeer omdat de werkgevers net zo zeer aan het wetenschappelijk eindniveau van studenten blijken te hechten als de opleiding.

Een andere belangrijke graadmeter voor het gerealiseerde eindniveau is de succesvolle uitstroom van studenten naar de beoogde functies. De meeste studenten krijgen snel een hoog ingeschaalde, vaste aanstelling bij de rijksdienst en functioneren daar naar tevredenheid. Alumni oogsten veel waardering binnen teams met juristen die veel meer ervaring hebben. De commissie ziet op dit vlak een verband met de als excellent beoordeelde aansluiting van het ambitieuze programma op het ingangsniveau van de studenten (vgl. standaard 5). De commissie laat dit gegeven zwaar meewegen in haar oordeel op deze standaard. De Academie is er in geslaagd op wetgevingsgebied een spilfunctie te vervullen in het netwerk van de ministeries, de Raad van State en de Staten Generaal. De opleiding en het eindniveau dat zij realiseert zijn hier een wezenlijk onderdeel van. De commissie vindt dan ook dat de opleiding op deze standaard het niveau van basiskwaliteit ontstijgt.

Conclusie

Master Opleiding tot wetgevingsjurist: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **goed**.

Algemeen eindoordeel

De commissie is van mening dat de opleiding een geheel van eindkwalificaties heeft geformuleerd dat op een wetenschappelijk verantwoorde manier wezenlijk bijdraagt aan de professionalisering van de wetgevingspraktijk. Middels een inhoudelijk sterk en didactisch gevarieerd programma, lukt het de opleiding haar ambitie waar te maken om hooggekwalificeerde wetgevingsjuristen af te leveren. De uitstekende inbedding van de opleiding in het traineeship en de manier waarop de Academie deze met het veld weet af te stemmen, maken dat de opleiding optimaal profiteert van haar duale karakter. Kleinschaligheid, kwaliteitszorg en een zelfkritische houding overtuigen de commissie ervan dat de opleiding zichzelf waar mogelijk nog zal verbeteren.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *Master Opleiding tot wetgevingsjurist* als **goed**.

Bijlagen

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. René Foqué is opgeleid als jurist en filosoof aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Aan diezelfde universiteit en aan de Erasmus Universiteit Rotterdam was hij hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie. Sinds december 2011 is hij met emeritaat. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het strafrecht, van het Europees en internationaal recht en van de mensenrechten, van de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur. Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. In 2011 was hij als commissielid betrokken bij de clustervisitatie van academische opleidingen rechtsgeleerdheid in Nederland. Bij een van die bezoeken trad hij op als voorzitter.

Prof. dr. Patricia Popelier is gewoon hoogleraar grondwettelijk recht en wetgevingsleer aan de Universiteit Antwerpen, vice-voorzitter van de International Association of Legislation (IAL), voorzitter van het Interuniversitair Centrum voor Wetgeving (ICW) en kernredactielid van het *Tijdschrift voor Wetgeving*. Haar belangrijkste publicaties en onderzoeksprojecten betreffen het terrein van wetgeving. Zij is titularis van de opleiding ‘overgangsrecht’ in de module Wetgevingsleer, georganiseerd door het ICW in samenwerking met de Dienst Wetsmatiging van de Vlaamse Regering, voor Vlaamse ambtenaren. Die module wordt enkele keren per jaar gedoceerd. In 2004 en 2005 was zij docent van een vorming ‘Elaboration de la loi’ aan Rwandese ambtenaren in het opleidingscentrum te Nyanza, Rwanda. Zij was coördinator en co-titularis van een driedaagse opleiding ‘Consultations in the law making process’ in opdracht van de European Academy for Law and Legislation (december 2010) en is voorzitter Raad en Bestuur Antwerp Doctoral School.

Prof. dr. Willem Witteveen is gepromoveerd op het terrein van staatsrecht en sinds 1990 hoogleraar encyclopedie van de rechtswetenschap aan de Universiteit van Tilburg (voorheen: Katholieke Universiteit Brabant). Hij is hoogleraar rechtstheorie en retorica aan de Tilburg Law School Department for Public Law, Jurisprudence and Legal History en was van 2007 tot 2011 decaan liberal arts bachelor. Zijn belangrijkste publicaties omvatten de domeinen van juridische retoriek en semiotiek, recht en literatuur, rule of law. Hij schreef onder meer over de relevantie van de juridische theorie van rechtsfilosoof Lon Fuller en over de sociale en symbolische effecten van wetgeving. Tussen 8 juni 1999 en 12 juni 2007 was hij voor de Partij van de Arbeid lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Van 15 juni 1999 tot 12 juni 2007 was hij voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en Hoge Colleges van Staat. Vanaf 2009 is hij lid van de adviesraad van *International Journal for the Semiotics of Law*.

Dhr. Mischa Keppel LLB is masterstudent rechtsgeleerdheid (afstudeerrichtingen staats- en bestuursrecht en privaatrecht) aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij heeft een afgeronde Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Tussen september 2010 en mei 2011 was hij lid van het nationale Studentenparlement, een debatwedstrijd tussen de juridische faculteiten van Nederland tegen de achtergrond van de politiek en het staatsrecht. Deze wedstrijd is gevormd naar het wetgevingstraject. Hij is student-assistent aan de afdeling staats- en bestuursrecht van de Vrije Universiteit te Amsterdam en junior-jurist bij Holland Casino.

Bijlage 2: Domeinspecifieke referentiekader

Voor een masteropleiding als deze is tot op heden geen specifiek referentiekader voorhanden, althans geen referentiekader dat de opleidingsinhoud – of tenminste de eindtermen ervan – dicteert. Er zijn geen vergelijkbare opleidingen waarvoor richtinggevend criteria zijn opgesteld en ook geen organen – nationaal of internationaal – die inhoudelijke fundamenteën voor een wetgevingsopleiding (al dan niet voor juristen) hebben geformuleerd. Dit betekent niet dat de inhoud van de opleiding in het luchtledige is ontstaan of uitsluitend is gebaseerd op de competenties van wetgevingsjuristen zoals die in de wetgevingspraktijk zijn opgesteld. De inhoud van de opleiding is namelijk vooral het resultaat van de ontwikkeling van het wetgevingsvak en van de wetenschappelijke en vakgerichte expertise die daarbij is ontstaan.

Ontwikkeling van de wetgevingstheorie

In de Nederlandse rechtswetenschap en de universitaire opleiding in het recht domineert de taak van de rechter, en als afgeleide daarvan de rol van de advocaat, waardoor de nadruk ligt op de methoden van rechterlijke rechtsvinding en op het bewerkstelligen van rechtsbescherming in individuele gevallen. Wel is herhaaldelijk aandacht gevraagd voor meer aandacht voor (het ontwikkelen van) de wet en de wetgeving, waarbij dan werd gewezen op de van de ‘algemene’ rechtsleer afwijkende aspecten en methodologie. Al in 1902 schreef de Amsterdamse advocaat en hoogleraar Hijmans – kennelijk niet voor de eerste keer – over het wetgeversberoep: ‘Het is, zoals ik bereid vroeger opmerkte, een groote fout, dat tot dusverre deze bezigheid nog niet als een bijzonder beroep beschouwd is, gansch aparten aanleg en studie vereischend.’ Pas in de tweede helft van de vorige eeuw is de wetgevingsstudie geleidelijk tot ontwikkeling gekomen door initiatieven vanuit de rechtswetenschap en vanuit de overheidsorganisatie.

Vanaf het begin is de aandacht gericht op de rechtsstatelijke functie van wetgeving: de beperking van overheidsmacht en dus de grondslag voor de overheidsbevoegdheid enerzijds en de rechtsbescherming van de burger anderzijds. Vlak na de oorlog lag daarbij het accent op het bieden van weerstand aan de aanstormende welvaartstaat, een zorg die in de jaren vijftig in meerdere oraties werd verwoord en waarvan die van Böhntlingk de bekendste is. Disciplinair werd wetgeving daarmee vooral een staatsrechtelijk onderwerp. Ook nu nog hebben een aantal hoogleraren met bijzondere wetgevingsexpertise een staatsrechtelijke leeropdracht, zoals Zijlstra (VU), De Lange (EUR), Verhey (UM), Voermans (UL), Van der Vlies (UvA) en Hirsch Ballin (UvT en UvA).

Substantiële aandacht voor de studie en opleiding op het terrein van wetgeving ontstond in de jaren tachtig aan de Universiteit van Tilburg met Konijnenbelt en Hirsch Ballin als initiërende hoogleraren. Ook hier was het vertrekpunt staatsrechtelijk, maar in de loop der tijd zijn vooral in het onderzoeksprogramma van het Schoordijk Instituut bijdragen geleverd vanuit uiteenlopende disciplines, waaronder de bestuurskunde (Eijlander, opvolger van Hirsch Ballin), de rechtstheorie (Witteveen) en de methodologie van het recht (Van Gestel). Laatstgenoemde is de eerste fulltime hoogleraar op het terrein van wetgeving. Aan de verschillende studies die in het kader van het Schoordijk Instituut zijn verricht, is voor een deel de ontwikkeling van wetgeving af te lezen, zoals studies over deregulering, over zelfregulering, over horizonwetgeving, over symbolische en over instrumentele wetgeving. In de Tilburgse studies is ook aandacht geweest voor wetenschappelijke ontwikkelingen in het buitenland, aanvankelijk vooral in Duitsland en Zwitserland (*Gesetzgebungslehre*).

Naast impulsen vanuit de wetenschap zelf zijn ook de nodige impulsen vanuit de wetgevingspraktijk te onderkennen. Die zijn vooral zichtbaar op het terrein van de

wetgevingskwaliteit, waarbij onder meer de bijdragen van Van der Vlies – met haar dissertatie van beginselen van behoorlijke wetgeving – traditionele mijlpalen vormen. Opmerking verdient dat het wetgevingskwaliteitsbeleid van het ministerie van Justitie ook een zeer belangrijke impuls kreeg toen Hirsch Ballin daar in 1989 minister werd en hij, samen met Eijlander en Van Kreveld, de nota ‘Zicht op wetgeving’ schreef. De nog concretere interesse voor wetgevingsprocedurele en wetgevingstechnische vraagstukken, die bijvoorbeeld in de Aanwijzingen voor de regelgeving en het Draaiboek voor de regelgeving zijn behandeld, is vooral binnen het praktijkveld ontstaan, waarbij verschillende Rijksambtenaren het voortouw namen. Het ministerie van Justitie heeft in de loop der jaren ook het initiatief genomen tot het vestigen van enkele bijzondere leerstoelen op het terrein van wetgeving.

Ontwikkelingen in andere wetenschapsgebieden

Een andere invalshoek die in toenemende mate van belang is voor wetgeving en de opleiding is de ontwikkeling van de Europese Unie. Waar oorspronkelijk in de wetenschap en de praktijk nog de demarcaties tussen Nederlands en Europees recht werden benadrukt, is langzaamaan de gedachte ontwikkeld dat nationale en Europese wetgeving niet los van elkaar gezien kunnen worden. Dat betekent concreet dat er thans veel aandacht is voor de totstandkoming van Europese regelgeving, de inbreng en invloed vanuit Nederlandse instellingen daarop, de implementatie ervan in de nationale regelgeving, de uitvoering en doorwerking in het Nederlandse recht en de terugkoppeling daarvan naar de Europese instellingen. Bovendien betekent deze invalshoek ook een concrete interesse in wetgeving in andere Europese landen: hoe gaat men in andere lidstaten om met die verwevenheid van het nationale en het Europese? Ook is er belangstelling voor het fenomeen van de ‘spontane harmonisatie’ tussen het recht van verschillende lidstaten, soms zonder enige bemoeienis vanuit de Europese Unie of nationale overheden.

Naarmate meer aandacht is gekomen voor de mogelijkheden van wetgeving als beleidsinstrument en daarbij voor de effecten van wetgeving, zien we in Nederland ook een toenemende aandacht voor wetgeving op sociaal-wetenschappelijk terrein, in het bijzonder binnen de (rechts)sociologie. Het gaat daarbij om diverse onderwerpen:

- de bedoelde en onbedoelde maatschappelijke effecten van wetgeving, de betrokkenheid en invloed van normadressaten en belangenbehartigers op die wetgeving en de ervaringen met regeldruk (Huls en Stoter, EUR),
- de vraag of en in welke mate recht ontstaat in het onderlinge verkeer van burgers dan wel door toedoen van de overheid (Hertogh, RUG, over *law in society* en *law and society*),
- het onderzoek naar de voor overheidsinterventies als wetgeving benodigde kennis over handelingspraktijken (Leeuw) en
- de effecten van wetgeving en het (ex ante of ex post) evalueren van wetgeving (Veerman).

De meer economische benadering van regelgeving, die met name in de Verenigde Staten veel aandacht heeft, krijgt in Nederland ook in toenemende mate aandacht, zowel in wetenschappelijk opzicht aan de Tilburgse en Rotterdamse universiteiten, als in de wetgevingspraktijk, bijvoorbeeld wat betreft de berekening van de kosten en baten van regelgeving en van de daarmee verbonden administratieve lasten voor burgers en bedrijven.

Een overkoepelende visie op wetgeving?

Resultaat van de hier geschetste aandacht voor wetgeving vanuit wetenschap en praktijk heeft intussen geleid tot een veelheid van publicaties over wetgeving. Na het eerste inleidende boek van Eijlander en Voermans hebben ook Zijlstra, Witteveen en Veerman systematische en thematische inleidingen op dit terrein bezorgd. In nagenoeg elk juridisch tijdschrift wordt wel over wetgeving geschreven. Daarnaast zijn op dit terrein ook specifieke tijdschriften ontstaan zoals het Nederlandse *RegelMaat* en het internationale *Legisprudence*, de eerste vooral vakgericht en de tweede (met Westerman en Zamboni als voortrekkers) meer theoriegericht. Ook in het buitenland zijn er verschillende tijdschriften op wetgevingsgebied die voor Nederlandse wetgevingsjuristen van belang kunnen zijn.

De Academie voor Wetgeving heeft zich meermalen gebogen over de vraag of er, gelet op de uiteenlopende invalshoeken op wetgeving, één overkoepelende visie gehanteerd zou moeten worden in de opleiding. Zij werd daartoe bijvoorbeeld in 2005 aangespoord door Hirsch Ballin tijdens een bijeenkomst met docenten die optreden voor de Academie. Daartoe is uiteindelijk niet besloten, vooral omdat zo'n overkoepelende visie die recht doet aan alle invalshoeken, niet eenvoudig te construeren is. Veeleer is ervoor gekozen om de inhoud van het opleidingsprogramma een weerslag te laten zijn van de hiervoor in grote lijnen aangeduide wetenschappelijke expertise. Deze biedt immers een reactie op de problemen die achtereenvolgens, en thans ook door elkaar heen, aan de orde zijn gekomen. Daarbij speelt mee dat de Academie niet graag verzeild wilde raken in de 'methodenstrijd' die de laatste jaren lijkt uitgevochten te worden in de rechtswetenschap. De resultaten van die strijd zijn immers nog niet zodanig richtinggevend dat op basis daarvan een opleidingsprogramma geconstrueerd kan worden dat niet alleen in academisch opzicht aan de maat is, maar ook nuttig is voor de training van jonge juristen om effectief te zijn in de wetgevingspraktijk.

Misschien kan het referentiekader voor de opleiding daarom 'postmodern' genoemd worden (ook al is die benaming inmiddels ook alweer verouderd): de Academie hecht er meer aan om een brede opleiding te bieden waarin aandacht is voor alle relevante invalshoeken op wetgeving dan om een bepaalde doctrine uit te dragen. De gedachte is daarbij dat de studenten zelf door de confrontatie met de praktijk van de wetgeving en de theorieën daarover en door de discussie met de deskundigen tijdens de door Academie georganiseerde bijeenkomsten, een visie zullen ontwikkelen die, hopelijk, het denken over wetgeving verder zal brengen. Daarbij blijft het uiteraard niet, omdat de Academie ook, via haar academische netwerk en het onderzoek dat in dat kader wordt uitgevoerd, betrokken blijft bij de eventuele ontwikkeling van een internationaal referentiekader voor het wetgevingsonderwijs.

De conclusie kan zijn dat geleidelijk aan de beschouwingen over en studies van wetgeving ook een concretere duiding bieden van het specifieke van wetgeving ten opzichte van de algemene, op rechtspraak gerichte rechtsbeoefening. In zijn recente preadvies voor de Vereniging voor Wetgeving en Wetgevingsbeleid presenteerde de Amerikaan Rubin deze ontwikkeling en vatte daarbij het methodologische verschil tussen rechtspraak- en wetgevingsoriëntatie in vijf heldere punten samen.¹

¹ Rubin duidt de rechtsmethodologische verschillen tussen rechtspraak en wetgeving in de volgende vijf punten: (1) analyse van individuele conflicten versus beleidsanalyse (bestaande uit: probleemdefinitie, alternatieven, selectie, implementatie en evaluatie), (2) individueel perspectief versus individueel en organisatieperspectief, (3) gerichtheid op voorafgaande besluiten versus gerichtheid op toekomstige implicatie van voorgenomen besluiten, (4) inductieve redenering versus deductieve redenering en (5) beleid als determinant van specifieke besluiten of als beperking versus beleid als richtinggevend voor regelgeving. Zie: Edward Rubin, 'The purloined statute: how the conceptual

Naar de mening van de Academie is met deze punten het inhoudelijke en (rechts)wetenschappelijke argument voor een specifieke wetgevingsopleiding aangegeven. Het feitelijke argument ligt vanzelfsprekend in de behoefte die daaraan in de wetgevingspraktijk is gebleken, het initiatief dat daarop in 2001 is gevolgd en de resultaten die sindsdien met de opleiding zijn geboekt.

invisibility of our regulatory system hurts law and law students', preadvies Vereniging voor Wetgeving en Wetgevingsbeleid, 22 september 2011.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Het competentieprofiel

Situatie	intern	Extern
Kerncompetentie		
1. Omgevingsbewustzijn	Gevoelig zijn voor het beleid ten aanzien van wetgeving binnen de eigen organisatie en de kansen en risico's van een voorstel kunnen inschatten	Gevoelig zijn voor maatschappelijke en politieke ontwikkelingen en de kansen en risico's van een voorstel vanuit de politiek of uitvoeringsinstanties kunnen inschatten
2. Probleemanalytisch vermogen	Onderkennen van juridisch relevante aspecten van een onderwerp, verbanden en achtergronden zien en conclusies trekken	Ontvankelijk zijn voor beleidsmatige en politieke aspecten van een onderwerp en deze in onderling verband zien
3. Juridische professionaliteit	Gedegen kennis van internationaal, Europees, staats- en bestuursrecht en van de theorie en praktijk van wetgeving kunnen toepassen	Kennis van de rechtsgebieden waarmee de eigen organisatie in aanraking komt, kunnen toepassen
4. Samenwerkingsgerichtheid	Bereid en in staat zijn samen met anderen te werken aan een gemeenschappelijk doel en daarbij tijdig een eigen inbreng hebben	Bereid en in staat zijn samen met anderen te werken aan een gemeenschappelijk doel, ook wanneer dit doel niet het eigen juridische belang is
5. Resultaatgerichtheid	Doelen stellen, initiatief nemen en afspraken nakomen	Procesmatig en systematisch te werk gaan om resultaten te behalen
6. Oordeelsbekwaamheid	Denken in alternatieven, deze tegen elkaar afwegen en tot een juridisch verdedigbare slotsom komen	Bijdragen aan het nemen van beslissingen door het uitspreken van duidelijke meningen en het maken van heldere keuzes
7. Uitdrukkingsvaardigheid	Duidelijke en wetgevingstechnisch correcte teksten voor regelingen, toelichtingen en nota's schrijven en mondeling presenteren	Mondeling en schriftelijk communiceren op een wijze die niet-juristen overtuigt en de relatie goed houdt

Bijlage 4: Overzicht van het programma

Het curriculum is opgezet met inachtneming van het gegeven dat een masteropleiding minimaal 1680 studie-uren moet beslaan. Daarmee komt de opleiding uit op 60 studiepunten. Deze studiepunten, of ec's, zijn bepaald volgens het Europees Systeem voor de overdracht en de accumulatie van studiebelastingpunten (Engels: European Credit Transfer System, afgekort: ECTS). Eén ec staat voor 28 studie-uren, die ingevuld kunnen worden met contacturen en uren voor zelfstudie.² In het onderstaande overzicht worden de modules aangegeven, de daarbij behorende studiepunten en de ermee corresponderende studie-uren.

Module	ec's	studie-uren
<u>Cluster Wetgeving:</u>	<u>13</u>	<u>364</u>
Kwaliteit van wetgeving	2	56
Wetgeving in vogelvucht	4	112
Terug naar de wetgevingspraktijk	2	56
Stijlen van wetgeving	2	56
Denken over regels	3	84
<u>Cluster Context van wetgeving:</u>	<u>10</u>	<u>280</u>
Politicologie en bestuur	4	112
Rechtsociologie: effectiever wetgeven	3	84
Rechtseconomie: kosten en baten van wetgeving	3	84
<u>Cluster Staats- en bestuursrecht:</u>	<u>10</u>	<u>280</u>
Staatsrecht	3	84
Bestuursrecht	4	112
Handhaving en toezicht	3	84
<u>Cluster EU en internationaal recht:</u>	<u>12</u>	<u>336</u>
Europees recht	6	168
Mensenrechten	2	56
Verdragenrecht	2	56
Bezoek Straatsburg en Luxemburg	2	56
<u>Cluster Wetgevingsvaardigheden:</u>	<u>19</u>	<u>532</u>
Schrijfvaardigheid 1 en 2	2	56
Mondelinge vaardigheden ³	3	84
Actualiteiten	1	28
Praktijkstage	2	56
Eindopdracht	11	308
<i>Eindtotaal</i>	<i>64</i>	<i>1792</i>

² Contacturen zijn de uren waarin de student op de academie moet zijn. Tentamens die op de academie gemaakt moeten worden, worden ook aangemerkt als contacturen. De uren, benodigd voor een opdracht die ter afsluiting van een module in de eigen tijd moet worden gemaakt, vallen onder de zelfstudie-uren. Ook de begeleiding door de patroon of begeleider kan onder de zelfstudie-uren vallen.

³ Dat zijn: Presenteren, Adviseren, Onderhandelen, en Argumenteren en debatteren.

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens

Kwantitatieve gegevens van de opleiding

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Instroom	16	18	17	16	13	7
Doorstroom	29	34	34	32	29	20
Uitstroom	14	13	16	17	16	16

Gerealiseerde docent-studentratio

Docent-student ratio 1:17

Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie

Gemiddeld aantal contacturen 656 uur

Samenstelling van de staf die onderwijs verzorgt

Ingezet personeel	Aantal	Fte voor van onderwijs	Percentage gepromoveerd
Hoogleraren	24	*	100%
Universitair (hoofd)docenten	6	*	85%
Docenten	23	*	45%
Promovendi			n.v.t.
Student-assistenten			n.v.t.
Overige stafleden	8	4	25%

Bijlage 6: Bezoekprogramma

Dag 1 (23 januari 2012)	
10.30 – 10.50	Aankomst commissie
11.00 – 14.00	Installatievergadering en voorbereidende bijeenkomst: bespreking van het zelfevaluatierapport en de scripties en bestuderen documenten + lunch
14.00 – 15.00	Gesprek met de inhoudelijk verantwoordelijken van de opleiding <i>Nico Florijn, Barbara van der Kleij, Peter van Lochem en Esther Smeitz</i>
15.00 – 16.00	Gesprek met alumni <i>Hans Mojet, Anton Toebes, Anoushka Siem Tjam, Just Verhoeven, Beerend van Dijk, Lianne Mooldijk en Anke Bouma</i>
16.00 – 17.00	Gesprek met docenten <i>Tim Borman, Kamiel Mortelmans, Nico Verbeij, Wim Voermans, Erland Swaving en Pauline Westerman</i>
17.00 – 17.15	Pauze
17.15 – 18.00	Studenten <i>Ytzen Lont, Malika El Mbassani, René van Merriënboer, Marieke Ruitenburg en Edward Brühem (groep 10); Pieter van Tilburg en Zinzj Aben (groep 11).</i>
Dag 2 (24 januari 2012)	
09.00 – 09.30	Voorzitter en enkele leden van de Deelnemersraad: <ul style="list-style-type: none">• <i>Jan Tom Bos, directeur Wetgeving Ministerie van Veiligheid en Justitie;</i>• <i>Rien den Boer, directeur Wetgeving en Juridische Zaken Ministerie van VWS;</i>• <i>Gert van Dongen, directeur Wetgeving Raad van State</i>
09.30 – 10.00	Enkele leden van de Curriculumcommissie <i>Jan van Beuningen, Bert-Jan Clement en Hanneke Heukers</i>
10.00 – 10.45	Examencommissie en studieadviseur <i>Nico Florijn, Monique Wesselink en Esther Smeitz</i>
10.45 – 11.15	Rondleiding / inloopspreekuur
11.15 – 13.30	Lunchoverleg commissie, voorbereiding op gesprek met formeel verantwoordelijken
13.30 – 14.30	Gesprek met formeel verantwoordelijken van de opleiding <i>Rein Jan Hoekstra, Barbara van der Kleij en Peter van Lochem</i>
14.30 – 16.00	Opstellen voorlopige bevindingen
16.00 – 16.30	Mondelinge rapportage voorlopig oordeel, afsluiting bezoek (openbaar)
16.30	Borrel

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie eindopdrachten (afstudeerwerkstukken) bestudeerd van studenten opleidingsgroepen 8 en 9. De trainees worden in verband met de vereiste vertrouwelijkheid alleen aangeduid met een nummer.

Groep 8

Trainee	Titel Eindopdracht	beoordeeld door commissie
1.	Procedure aanleg windparken op zee	Nee
2.	Aanpassing Wet overige OCW-subsidies aan het uniform subsidiekader	Ja
3.	Wijziging van de Wet luchtvaart ten behoeve van de implementatie van een nieuw normen- en handavingsstelsel voor Schiphol	Ja
4.	Aanpassing van de Wet educatie beroepsonderwijs BES en opstellen van het Uitvoeringsbesluit WEB BES	Nee
5.	Heffingsrentevergoeding in het belastingrecht	Nee
6.	Samenwerking van het UWV en gemeenten op werkpleinen	Ja
7.	Wijziging regelgeving op grond van Zaaizaad- en plantgoedwet 2005	Nee
8.	Implementatie van hoofdstuk III van de Richtlijn industriële emissies	Nee
9.	Verordening Europees verbod op handel in zeehonden en zeehondenproducten	Ja
10.	Wet bescherming persoonsgegevens en doping	Nee
11.	Notitie ter voorbereiding op advies Raad van State over het voorstel van wet bestrijding kilometertellerfraude	Ja
12.	Ambtelijke bijstand aan een initiatiefwetsvoorstel over de ambtelijke rechtspositie	Nee
13.	De 'tweede lezing' van voorstellen van wet in het Reglement van Orde van de Tweede Kamer	Nee
14.	Implementatie van de herziene Timesharerichtlijn (2008/122/EG)	Nee
15.	Wetsvoorstel Aanpassingswet Athene Verordening en Athene Verdrag	Ja
16.	Implementatie van enkele artikelen uit richtlijn 2009/128/EG tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden	Ja

Groep 9

Trainee	Titel Eindopdracht	beoordeeld door commissie
1.	Wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet ten aanzien van enige procedurele onderwerpen	Ja
2.	Amvb houdende differentiatie in tarieven voor het transport van elektriciteit	Nee
3.	Amvb over gegevensuitwisseling tussen bestuursorganen en toezichthouders	Ja
4.	Amvb tot wijziging van de rechtspositie van politieagenten in opleiding	Ja
5.	Wetsvoorstel ter implementatie van de EG-richtlijn verslaggevings-	Ja

	en documentatieverplichtingen bij fusies en splitsingen	
6.	Wijziging van de Wft en amvb's op basis daarvan ter implementatie van enige governancevereisten uit de richtlijn Solvency II (2009/138)	Ja
7.	Wetsvoorstel ter implementatie van het Besluit 2009/426/JBZ inzake het versterken van Eurojust en tot wijziging van Besluit 2002/187/JBZ betreffende de oprichting van Eurojust teneinde de strijd tegen ernstige vormen van criminaliteit te versterken	Ja
8.	Wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de omzetbelasting 1968	Nee
9.	Ambtelijke bijstand aan een initiatiefwetsvoorstel ten aanzien van huur van bedrijfsruimten	Nee
10.	Wetsvoorstel tot wijziging van de Wet handhaving consumentenbescherming	Nee
11.	Amvb ter herziening van het Hoeveelheidsaanduidingenbesluit (Warenwet)	Ja
12.	Amvb houdende uitwerking van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen	Nee
13.	Amvb tot wijziging van het Stortbesluit bodembescherming	Ja
14.	Wijziging van het Visservaartuigenbesluit en van de Regeling visservaartuigen ivm implementatie AIS-verplichting	Nee
15.	Modelregelgeving voor de dierziekten AI en MKZ en aanpassing van het concept-beleidsdraaiboek MKZ aan richtlijn nr. 2003/85/EG en hoofdstuk II, afdeling 3, GWWD	Nee
16.	Voorstel tot aanpassing van de Hoofdstukken II, III en VI van de Staatsregeling van Aruba	Nee

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

1. Eindopdrachten groepen 8 (2008-2010) en 9 (2009-2011)

- a. overzichten eindopdrachten 2x
- b. eindopdrachten 32 x (niet digitaal)

2. Beoordelingsformulieren

- a. eindopdracht
- b. toetsing algemeen
- c. toetsing opdrachten (essay)

3. Brochure Academie voor Wetgeving (niet digitaal)

4. Literatuur

- a. overzicht syllabi
- b. overzicht boeken

5. Werkstukken

- a. voorbeeld onderzoeksverslag: voorbereidingsdocument werkbezoek Londen
- b. voorbeelden stageverslagen
- c. voorbeelden essays

6. Stagehandleiding Bureau Wetgeving Tweede Kamer

7. Onderwijs- en Examen Reglement Academie voor Wetgeving

8. Toetsing

- a. voorbeelden open boek tentamen
- b. voorbeelden opdrachten

9. Verslagen recente vergaderingen

- a. curriculumcommissie
- b. studentenoverleg
- c. toetsingsoverleg
- d. deelnemersraad
- e. patroonsbijeenkomsten
- f. academienetwerk

10. Evaluatiegegevens

- a. modules 2010
- b. modules 2011

11. Jaarverslagen

- a. 2009
- b. 2010
- c. 2011

12. Selectie

- a. Rapportage over selectieprocedure 2011
- b. Sollicitatieformulier 2011

13. Informatie over publicatie- en promotieplaatsen

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: *Daniël FOQUÉ*
ADRES: *Monse-Therriestruet 93*
3000 Leuven
België

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

~~ZIE BIJLAGE~~ ...

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

~~ZIE BIJLAGE~~ ...

Academie voor Wetgeving
De Haaf

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Den Haag*

DATUM: *23 / 01 / 2012*

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

...

...

...

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Patricia Popelier

PRIVÉ ADRES: Esmeritlaan 1 b 54
2050 Antwerpen

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Masteropleiding tot wetgevingsjurist

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Academie voor Wetgeving

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Antwerpen

DATUM: 19/11/2012

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Arthurs Mischa Keppel

PRIVÉ ADRES:

Okerstraat 63

1339 BW

Almere

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

(Wo-postuul)

Masteropleiding tot wetgevingsjurist

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Academie voor Wetgeving

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOUDEN KUNNEN BËINVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: ~~Amsterdam~~
Almere

DATUM: 22-01-2012

HANDTEKENING:

Mischer Keppel

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

W.J. Witteveen

PRIVÉ ADRES:

Burgemeester Passtoorsstraat 31
4835 KE Breda

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Acadmit van Wdgerij

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Den Haag*

DATUM: *23 februari 2012*

HANDTEKENING:

W. J. Witteveen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:
D. de Lange MA

ADRES:
Catharijnesingel 56
3503 RA Utrecht

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Masteropleiding tot Wetgevingsjurist

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Academie voor Wetgeving

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVINGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:
Utrecht

DATUM:
20 januari 2012

HANDTEKENING

A handwritten signature in black ink is written over the 'HANDTEKENING' label. The signature is stylized and appears to be a cursive name.